

2014 рік: Економічні підсумки для України

Рік кризи та нові можливості

РЕЗЮМЕ

У 2014 році Україна стикнулася із найбільшими у 21-му ст. викликами, включно із економічною кризою, військовим конфліктом на Сході, анексією Криму Росією. Падіння внутрішнього попиту та слабкий зовнішній попит спричинили падіння реального ВВП на 6,8%. Висока економічна та політична невизначеність призвела до різкого зростання попиту на іноземну валюту. Це, разом із падінням експорту, спричинило стрімке знецінення гривні. Протягом року уряд мусив приймати складні рішення у фіскальній політиці, оскільки потрібні були дедалі більші видатки на оборону та безпеку на фоні обмежених бюджетних доходів: уряд переглядав бюджет та податкове законодавство. Незважаючи на Програму МВФ, влада повільно впроваджувала реформи, покликані сприяти економічному зростанню в середньостроковій перспективі. Все ж, у 2014 році нарешті було підписано Угоду про асоціацію з ЄС, в якій визначено зобов'язання України щодо реформ на майбутнє.

Політика. Масові протести призвели до повалення Президента Януковича та геополітичного розвороту в бік Європи. Це викликало різку реакцію Росії, яка анексувала український півострів Крим та розпалила жорстоку війну на Донбасі, зашкодивши великій частині української економіки.

Реальний сектор. Реальний ВВП впав на 6,8%. Реальна валова додана вартість скоротилась в усіх секторах, за виключенням сільського господарства та неринкових послуг, внаслідок конфлікту на сході країни. Високий фіскальний тиск, фінансові обмеження та пришвидшення інфляції призвели до падіння внутрішнього попиту на 10,8%. Чистий реальний експорт мав додатний внесок до економічного зростання, оскільки реальний імпорт впав більше, ніж експорт.

Сільське господарство. Сільськогосподарське виробництво зросло на 2,8% через хороший врожай рослинних культур та збільшення тваринництва. Водночас експорт продовольчих товарів впав на 11,5%, оскільки Росія заборонила імпорт ряду українських товарів.

Енергетична політика. Україна суттєво знизила закупівлю природного газу в Росії через збільшення реверсного постачання газу з Європи та падіння сукупного споживання газу. Уряд також стикнувся із суттєвим дефіцитом енергоносіїв внаслідок втрати добування вугілля, обмеженого постачання газу та дисбалансів у постачанні електроенергії. Переважно весь рік тривав конфлікт між «Нафтогазом» та російським «Газпромом».

Інфраструктура. Уряд підвищив тарифи на житлово-комунальні послуги, а також пасажирські та вантажні залізничні перевезення. Витрати на утримання об'єктів інфраструктури різко знизились. Разом з тим, не було впроваджено жодних суттєвих реформ в секторах інфраструктури.

Платіжний баланс. Дефіцит платіжного балансу зріс до 13,3 млрд дол. США або 10,1% від ВВП через від'ємний баланс фінансового рахунку. В результаті міжнародні резерви НБУ впали до 7,5 млрд дол. США в кінці 2014 року порівняно із 20,4 млрд дол. США в кінці 2013 року. Водночас знецінення гривні сприяло звуженню дефіциту поточного рахунку до 5,3 млрд дол. США або 4,0% від ВВП.

Доход. Реальний наявний доход домогосподарств скоротився на 8,4% внаслідок високої інфляції, складного фінансового стану компаній та заморожених соціальних стандартів.

Фіскальна політика. Бюджетна політика була ключовим пріоритетом Програми МВФ та порядку денного уряду. Уряд збільшив податки та намагався урізати видатки через обмежені внаслідок рецесії доходи. Бюджетний дефіцит, рекапіталізація державних банків та Нафтогазу, а також стрімке знецінення гривні призвело до стрімкого зростання державного боргу до 70,3% від ВВП.

Монетарна політика та фінансовий сектор. Великі квазі-фіскальні операції з державними облігаціями, проблеми на міжбанківському ринку кредитування через падіння банків, обмеження на рефінансування банків за винятком стабілізаційних кредитів обмежувало роль монетарної політики. Фінансовий ринок надалі продовжив працювати, хоча ряд компаній залишили ринок.

ЗМІСТ

ПОЛІТИКА: ПОВОРОТ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПИ СПРИЧИНИВ ВІЙНУ З РОСІЄЮ	1
ВВП: УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА В РЕЦЕСІЇ	3
ІНВЕСТИЦІЇ: РІЗКЕ ПАДІННЯ	4
ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО: ПАДІННЯ В УСІХ СЕКТОРАХ	5
СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО: РЕКОРДНИЙ УРОЖАЙ ЗЕРНОВИХ	6
АГРАРНА ПОЛІТИКА: ПОВЕРНЕННЯ В ЄВРОПУ	7
ЕНЕРГЕТИКА: ДЕФІЦИТ У ВСЬОМУ	8
ТРАНСПОРТ: СПАД ПРОДОВЖИВСЯ	11
ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ: ВПРОВАДЖЕННЯ 3G	12
КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ: ПІДВИЩЕННЯ ТАРИФІВ	13
ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС: ВЕЛИКИЙ ДЕФІЦИТ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ	14
ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ: ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ СУТТЄВО ЗНИЗИЛИСЬ	15
ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА: БЛИЖЧЕ ДО ЄС, ДАЛІ ВІД РОСІЇ	17
МІГРАЦІЯ: ЩОНАЙМЕНШЕ 800 ТИС. ОСІБ ЗАЛИШИЛИ ДОНБАС ТА КРИМ	18
ЗАРПЛАТИ ТА ДОХОД: РІЗКЕ ПАДІННЯ РЕАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ	18
РИНОК ПРАЦІ: ВАЖКІ ЧАСИ ДЛЯ ПОШУКУ РОБОТИ	19
ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА: СЕКВЕСТР БЮДЖЕТУ ВНАСЛІДОК ВИСОКОГО ФІСКАЛЬНОГО ТИСКУ	20
ДЕРЖАВНИЙ БОРГ: РЕКОРДНО ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ	24
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ЗАМОРОЖЕНІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ	25
ПЕНСІЙНА СИСТЕМА: НА ПОРЯДКУ ДЕННОМУ ПЕНСІЙНА РЕФОРМА	27
ПРИВАТИЗАЦІЯ: НЕВИКОНАНІ ПЛАНИ	27
ДІЛОВИЙ КЛІМАТ – ПІДПРИЄМСТВА: НЕГАТИВНА ОЦІНКА БЕЗ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН У 2014 РОЦІ	28
ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВ: РЕЦЕСІЯ НАБИРАЄ ОБЕРТІВ	29
МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА: (КВАЗІ)ФІСКАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ	30
ІНФЛЯЦІЯ: СПОЖИВЧА ІНФЛЯЦІЯ НА РІВНІ 25% ДПР	30
ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА: СПИРАЛЬ ПАДІННЯ	31
ФІНАНСОВІ РИНКИ: НЕПЕВНЕ МАЙБУТНЄ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ	32
ПРИМІТКИ	34
ТАБЛИЦІ	36

Політика: Поворот України до Європи спричинив війну з Росією

2014 рік став часом найбільших потрясінь для України після завершення Другої світової війни. Країна пережила хвилю масових протестів, які призвели до зміни влади та спричинили геополітичний розворот у бік Європи. Це викликало різку реакцію Росії, яка анексувала український півострів Крим та розпалила жорстоку війну на Донбасі, ускладнивши цим економічний розвиток України.

Зміна влади. Зміни, що відбулися у внутрішній політиці країни протягом року, можна розділити на три частини. По-перше, до влади в Україні прийшли проєвропейські сили. Це стало наслідком масових протестів, які почалися у листопаді 2013 року після відмови Президента Віктора Януковича укласти Угоду про асоціацію з ЄС, а згодом набули антипрезидентського характеру. 18-20 лютого 2014 року Президент спробував придушити силою ці протести, відомі під назвою «Євромайдан». Спроба виявилася невдалою, і Віктор Янукович залишив Київ та знайшов притулок у Росії. 22 лютого один із лідерів опозиції Олександр Турчинов був обраний спікером парламенту та став виконуючим обов'язки Президента України. Три опозиційні партії («Батьківщина», «Удар» та «Свобода») сформували новий проєвропейський уряд на чолі з Арсенієм Яценюком.

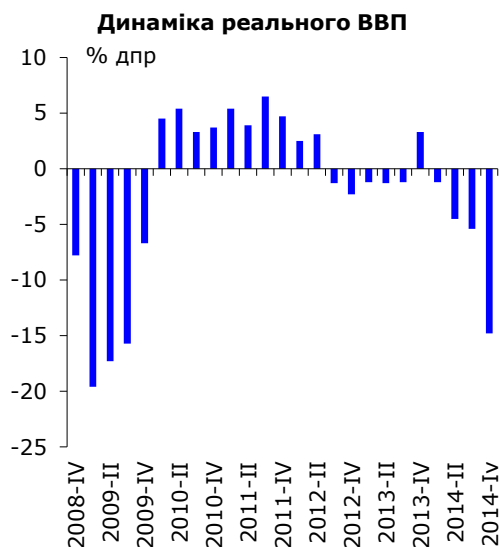
По-друге, Україна змінила форму державного правління. 22 лютого парламент проголосував за повернення до Конституції 2004 року, перетворивши Україну з президентської на парламентсько-президентську республіку.

По-третє, нова влада продемонструвала прихильність до демократії, провівши чесні та конкурентні вибори Президента та народних депутатів. 25 травня новим Президентом України було обрано Петра Порошенка, мільярдера та політика центристського спрямування, який підтримував «Євромайдан». 26 жовтня українці обрали новий парламент, більшість місць в якому отримали п'ять партій, що підтримували європейську інтеграцію України («Блок Петра Порошенка», «Народний фронт», «Самопоміч», «Батьківщина» та Радикальна партія). Членами коаліції стали 302 з 422 обраних депутатів парламенту, тобто конституційна більшість. Вперше в історії незалежної України до парламенту не потрапила Комуністична партія. Партія регіонів, яка була при владі до лютого 2014 року, не брала участь у виборах. Колишні прихильники Віктора Януковича були обрані до парламенту як члени партії «Опозиційний блок», яка отримала 40 мандатів (у попередньому парламенті у листопаді 2013 року до фракції Партії регіонів входили 210 депутатів). 2 грудня коаліція сформувала новий напівтехнократичний уряд, в якому Арсеній Яценюк зберіг посаду Прем'єр-міністра. Майже всі посади міністрів, відповідальних за економічну політику, було віддано професіоналам, не афілійованим з політичними партіями, переважно інвестиційним банкірам. Три міністерські портфелі отримали іноземці (вони обійняли посади Міністра фінансів, Міністра економічного розвитку і торгівлі, а також Міністра охорони здоров'я).

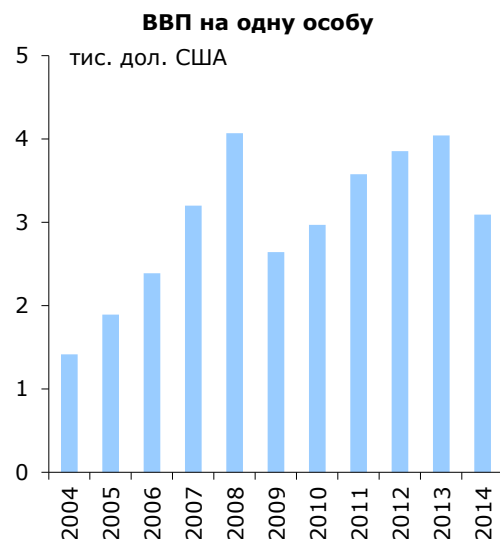
ЄС. Після першої зміни уряду Україна уклала довгоочікувану Угоду про асоціацію (УА) з Європейським союзом (ЄС). Підписання відбулося у два етапи: кілька розділів УА були підписані у березні, а основна частина угоди була підписана у червні. Набуття чинності угодою має відбуватися поступово. Розділи, які стосуються співпраці у політичній сфері, набули чинності 1 листопада 2014 року, а створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС було відкладено до 1 січня 2016 року через тиск з боку Росії. Тим не менш, ЄС частково компенсував відстрочку, надавши Україні автономні торговельні преференції (див. *Торговельна політика*).

У 2015 році Україна також наблизилася до отримання безвізового режиму для короткострокових поїздок українців до ЄС. У травні

Населення (без Криму): 42,7 млн
Промислове виробництво/ВВП: 19%
Сільськогосподарське виробництво/ВВП: 10%
Інвестиції/ВВП: 14%
Експорт: Росія 18%, ЄС 32%
Імпорт: Росія 23%, ЄС 39%

Джерело: Держстат

Джерело: Держстат

Україна завершила виконання першого етапу Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України (ПДЛВР). Цей етап передбачав внесення змін до законодавства та планових документів. Протягом року уряд також здійснював кроки для реалізації другої частини плану (впровадження змін), проте вони були повільними.

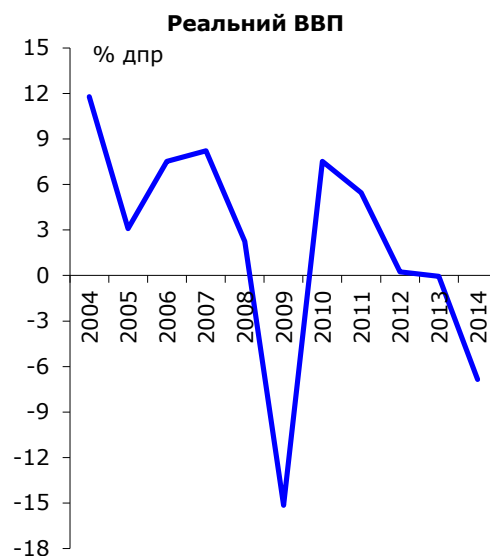
Росія. У лютому, у найгостріший момент політичної кризи в Україні, Росія почала війну проти України. Війна була неоголошеною та велася нетрадиційними методами, які включали таємні військові операції, підбурювання та організацію повстань, терористичні акти, масовану пропагандистську кампанію та економічний тиск. Ймовірно, починаючи війну, Росія ставила перед собою дві цілі: (1) анексувати Крим, півострів з населенням 2,4 млн осіб на півдні України, а також (2) дестабілізувати Україну та привести до влади у Києві проросійський уряд.

Перша мета була досягнута швидко. 27 лютого російські війська захопили будівлі уряду та Верховної Ради Автономної Республіки Крим у Сімферополі. У наступні кілька днів, скориставшись підтримкою частини місцевих посадовців, працівників міліції та військовослужбовців, вони взяли під контроль основні транспортні вузли та блокували українські військові частини у Криму. Збройні сили України не намагались зупинити російські війська. 16 березня у Криму було проведено раптовий «референдум», який мав узаконити окупацію,¹ а 21 березня Росія офіційно приєднала Крим. Анексія не була визнана Україною та міжнародним співтовариством.

Друга мета не була досягнута, незважаючи на великі зусилля. Росія спробувала організувати сепаратистські повстання на Сході та Півдні України, в регіонах з переважно російськомовним населенням. Ймовірно, Росія прагнула встановити контроль над місцевою владою у цих регіонах, а потім домогтися зміни центрального уряду в Києві, погрожуючи розколоти країну. На підтримку повстань Росія розгорнула несамоїти пропагандистську кампанію, яка змальовувала український уряд як «фашистську хунту», якою маніпулюють західні країни. Крім цього, Росія піддала Україну значному економічному тиску. Зокрема, у червні було припинено постачання російського газу до країни (див. *Енергетика*). Протягом року Росія також поступово розширила торговельну війну, яка була розпочата проти України ще у 2013 році. Було заборонене або обмежене ввезення до Росії більшої частини українського продовольства (заборони або обмеження стосувалися, зокрема, всіх продуктів рослинництва, молочних продуктів, птиці, продуктів зі свинини, рибних консервів, соків, пива, алкогольних напоїв, а також кондитерських виробів (див. *Торгівля товарами*)).

Однак ці зусилля принесли обмежені результати. У квітні збройне повстання охопило Донецьку та Луганську області, але в інших регіонах організувати його не вдалося. Навпаки, інші регіони України згуртувалися, щоб протистояти агресору. ЄС та США, які стали на сторону України у конфлікті, розпочали політику ізоляції Росії. Ймовірно, під тиском західних санкцій Росія була вимушена відмовитися від великомасштабної військової інтервенції у материкову частину України. Результатом, який отримала Росія, стала тривала війна на Донбасі, яка сприяла поглибленню економічної кризи в Україні. Водночас виключення проросійськи налаштованих мешканців Криму та Донбасу з виборчого процесу змінило політичний ландшафт України, зробивши неможливим прихід проросійських сил до влади у Києві демократичним шляхом у майбутньому (принаймні до тих пір, поки Крим та Донбас не повернуться під контроль уряду України).

Війна на Донбасі. Війна на Донбасі, що стала найгарячішою частиною неоголошеної російсько-української війни, почалася 12 квітня, коли невідомі бойовики взяли під контроль місто Слав'янськ на півночі Донецької області. Українські війська розпочали операцію проти них. Масштаб та інтенсивність бойових

Джерело: Держстат

Джерело: Держстат

дій, які офіційно називаються в Україні «антитерористична операція», поступово збільшувався тією мірою, якою сепаратистське постання охоплювало інші міста Донецької та Луганської областей. Росія керувала сепаратистами та підтримувала їх, постачаючи їм озброєння (в тому числі танки, гармати, реактивні системи залпового вогню, системи ППО), надсилаючи солдатів, а також розгорнувши війська на кордоні з Україною.

У липні та червні дії українських військ проти бойовиків були в основному успішними. Бойовики були змушені залишити значну кількість міст та сіл. Однак у серпні Росія, використавши свої регулярні військові частини, зупинила просування українських військ та завдала їм значної шкоди. 5 вересня представники України, Росії, бойовиків та ОБСЄ підписали протокол про припинення вогню. Великі військові операції припинилися, але бої низької інтенсивності тривали до кінця року. В результаті війни, протягом 2014 року крім Криму, Україна втратила контроль над територією площею близько 16 тис. кв. км на Донбасі (2,7% загальної площі України, включаючи Крим) з довоєнним населенням близько 3,8 млн осіб. Щонайменше 800 тис. людей залишили зону конфлікту, перемістившись до інших регіонів або залишивши Україну. За консервативною оцінкою, станом на кінець року кількість загиблих становила 4,7 тис. осіб. Військовий конфлікт, що розгорнувся на Донбасі, ймовірно, буде довготривалим та перешкоджатиме розвитку української економіки протягом багатьох років.

МВФ. У 2014 році Україна відновила співробітництво з МВФ. У квітні МВФ схвалив дворічну програму допомоги Україні за Угодою «стенд-бай», обсяг якої становив 11 млрд СПЗ (17 млрд дол. США). Допомога була спрямована на підтримку програми економічних реформ, які мали забезпечити макроекономічну стабільність та сприяти структурним перетворенням. У травні та вересні Україна отримала два транші кредиту загальним у сумі 3 млрд СПЗ (4,7 млрд дол. США). Однак після цього фінансування було призупинено через повільний темп реформ, а також в очікуванні призначення нового уряду після жовтневих парламентських виборів.

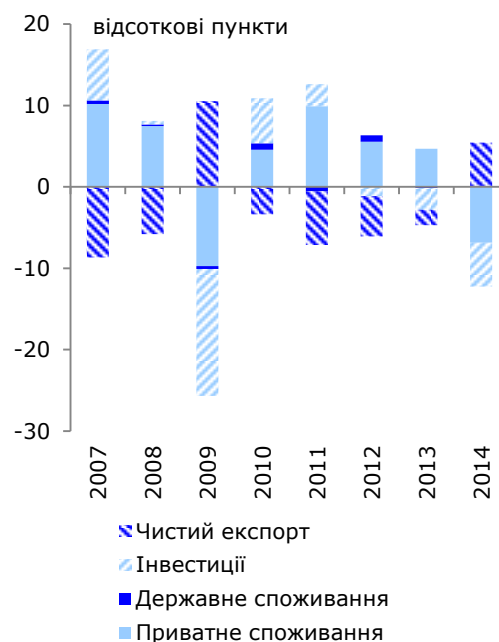
ВВП: Українська економіка в рецесії

2014 рік був найбільш складним роком для України у 21 столітті. Країна стикнулася із економічною кризою, військовим конфліктом на Сході та анексією Криму. Криза поглиблювалась протягом року: реальний ВВП впав на 1,2% дпр в першому кварталі та на 14,8% дпр в четвертому кварталі. Через конфлікт на Сході України реальна валова додана вартість скоротилась в усіх секторах, окрім сільського господарства та неринкових послуг, як-то державне управління та оборона, а також охорона здоров'я та соціальне забезпечення. В цілому, реальний ВВП впав на 6,8% у 2014 році.

З боку видатків суттєво скоротився внутрішній попит. Зокрема, реальне приватне кінцеве споживання знизилось на 9,6% через падіння реального наявного доходу (див. *Зарплати та дохід*). Висока економічна та політична невизначеність призвели до зниження норми заощаджень домогосподарств. Погашення кредитів було більшим, ніж обсяги отриманих нових кредитів, що пригнічувало споживання (див. *Фінансові ринки*). Водночас витрати домогосподарств на купівлю готівкової валюти зросли через вищий обмінний курс (хоча в доларовому еквіваленті вони скоротились).

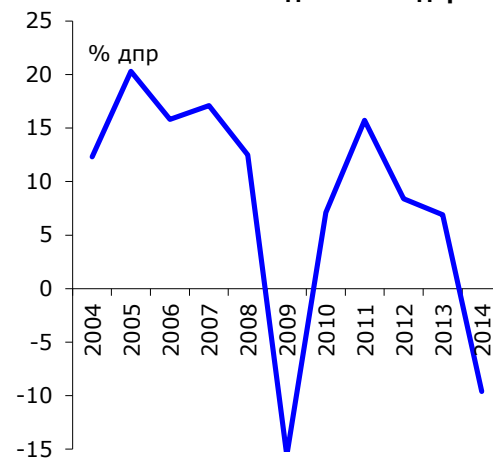
Реальне нагромадження основного капіталу впало на 23,0% на фоні високої економічної та політичної невизначеності (див. *Інвестиції та Діловий клімат*). Найбільше впали видатки на машини на оснащення (які переважно імпортують). Зокрема, брак власної готівки (див. *Фінансовий стан підприємств*), а також обмежене та дороге банківське кредитування не дозволили компаніям інвестувати в проекти з модернізації. Водночас

Внески до зростання реального ВВП

Джерело: Держстат

Реальне споживання домогосподарств

Джерело: Держстат

інвестиції в житлове будівництво, яке фінансують громадяни, зросло на 1,6%. Бюджетні видатки на інвестиції в основні фонди впали, тоді як на інвестиції в дослідження та розробки і статті оборони зросли через фіскальні обмеження та зміну пріоритетів (див. *Фіскальна політика*).

Скорочення внутрішнього попиту призвело до падіння імпорту товарів та послуг. Купівля імпортованих товарів також скоротилась через імпортозаміщення на фоні різкого знецінення гривні (див. *Валютна політика*). Крім того, Україна скоротила імпорт природного газу через нижче споживання та суперечки із Росією щодо імпорту газу (див. *Енергетика*). В цілому, реальний імпорт товарів та послуг скоротився на 22,1%. Водночас реальний експорт товарів та послуг знизився дещо менше (на 14,5%) через слабкий зовнішній попит та торговельні суперечки з Росією (див. *Платіжний баланс та Торгівля товарами*), а також зупинку виробництва на Сході України (див. *Промислове виробництво*). В результаті чистий реальний експорт мав додатний внесок до зростання реального ВВП у 5,3 відсоткових пунктів.

З боку виробництва реальна додана вартість (ВДВ) впала у всіх секторах, окрім сільського господарства, охорони здоров'я, державного управління та оборони. Високий врожай рослинних культур сприяв збільшенню реальної ВДВ в сільському господарстві на 2,9%, незважаючи на обмежену доступність кредитування та пов'язані із військовим конфліктом проблеми (див. *Сільське господарство*). Реальна ВДВ в охороні здоров'я та соціальному захисті збільшилась на 3,9%, тоді як реальна ВДВ в державному управлінні та обороні зросла на 2,6%. Це, найвірогідніше, відображає збільшення штату в безпеці, армії, а також військовій медицині.

Водночас реальна ВДВ в промисловості впала на 12% передусім через військовий конфлікт на Сході України, що призвело до зупинки багатьох компаній (див. *Промислове виробництво*). Конфлікт на Сході також призвів до проблем із транспортуванням та постачанням для компаній в інших регіонах України, хоча промислові підприємства виявились досить стійкими до руйнування економічних зв'язків. Реальна ВДВ в промисловості була на 19,4% нижчою, ніж у 2011 році.

Реальна ВДВ в будівництві скоротилась на 19,9% через обмежене фінансування та різку відмову від інвестиційних планів як державними, так і приватними компаніями. Нижче внутрішнє споживання та менші обороти зовнішньої торгівлі пояснюють падіння реальної ВДВ в торгівлі на 12,8%. Реальна ВДВ в транспорті впала на 6,6% через нижчий вантажооборот, а також менший транзит газу (див. *Транспорт*).

Інвестиції: Різне падіння

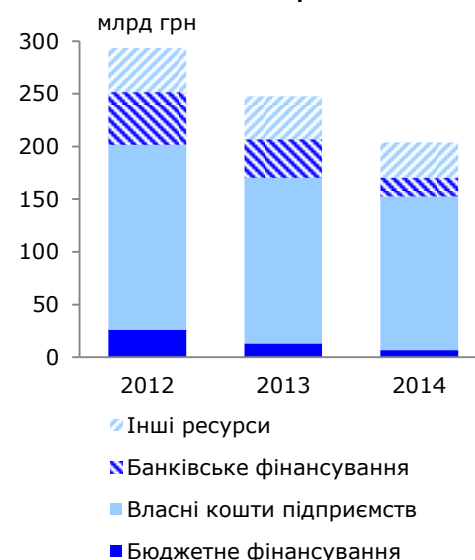
Реальне валове нагромадження капіталу. У 2014 році інвестиції різко впали через економічну кризу та високий рівень сприйняття ризику більшістю інвесторів. Падіння доходів, зростання цін на імпортовані товари (у гривневому еквіваленті, що було спричинено різким падінням курсу), обслуговування боргу та високий рівень політичної невизначеності змусили компанії призупинити інвестування в проекти модернізації. В результаті валове нагромадження основного капіталу (ВНОК) зменшилось на близько 23% в 2014 році, що підриває перспективи економічного зростання в середньостроковій перспективі. Реальне ВНОК було на 27,5% нижче, ніж у 2007 році. Інвестиції в комерційну нерухомість та устаткування (на які в сумі припадає 74,3% інвестицій) зменшились відповідно на 25,5% і 34,7%. Водночас інвестиції в житлове будівництво збільшилися на 1,4% через вищий попит.

Капітальні інвестиції. Капітальні інвестиції (вужча категорія, ніж валове нагромадження основного капіталу) знизилися на 24,1%. Власні кошти підприємств стали важливішим джерелом фінансування інвестицій. На них припадає 71,5% всіх

Джерело: Держстат

Джерела фінансування капітальних інвестицій

Джерело: Держстат

капіталовкладень (для порівняння, їхня частка становила 63,4% у 2013 році). Водночас частка банківського кредитування, як джерела інвестицій, скоротилася на 6 відсоткових пунктів до 8,8% через високі процентні ставки на фоні невизначеності щодо майбутньої прибутковості інвестиційних проектів (див *Фінансові ринки*). Високий фіскальний тиск і необхідність збільшити витрати на безпеку та оборону призвели до різкого скорочення інвестицій за рахунок Державного та місцевих бюджетів (на 80% у реальному виразі). Капітальні інвестиції скоротилися майже у всіх секторах. Інвестиції в промисловості впали на чверть після збільшення на 2% у 2013 році. Інвестиції в сільське господарство зменшились на 15,6%, тоді як у будівництві – на 18,3%. Незважаючи на нерівномірність зниження інвестицій, вплив на загальну структуру інвестицій за видами економічної діяльності був незначним.

Промислове виробництво: Падіння в усіх секторах

У 2014 році промислове виробництво скоротилось на 10,1% передусім через військовий конфлікт на Сході України. При цьому промислове виробництво зросло у 9-ти областях на захід від Дніпра. За оцінкою виробництво знизилось на 4,1% у 23-х областях України (за винятком Донецької та Луганської областей). Внутрішній та зовнішній попит на українські товари залишався слабким протягом року.

Випуск у добувній промисловості впав на 13,7%. Зокрема, видобування вугілля скоротилось на 30,5%, оскільки багато шахт або призупинили свою діяльність, або повністю її припинили через військовий конфлікт на Східній Україні. В цілому, більше половини шахт України розташовані на окупованій території. Окремі з них спромоглися частково відновити роботу в кінці року, але припинили звітувати Держстату. Сукупне падіння добування вугілля відповідно до звітів становило 57% дпр в грудні. Падіння видобування залізної руди становило 6,6% через падіння попиту на сталь. Видобування нафти та природного газу скоротилось на 1,7% (див. *Енергетика*).

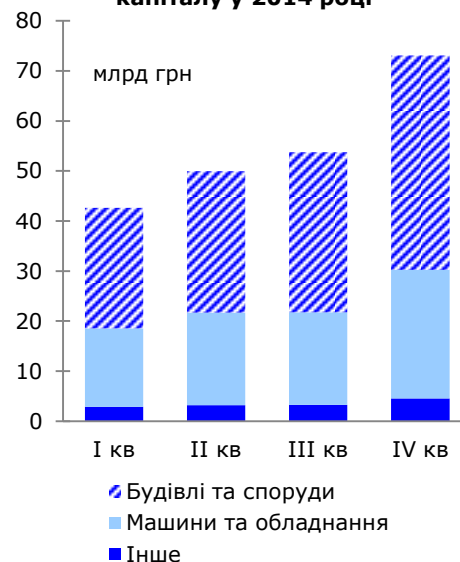
Виробництво в переробній промисловості скоротилось на 9,3% через нижчий випуск в більшості секторів. Металургія впала на 14,5%, оскільки компанії на окупованій території або припинили діяльність, або не подавали звітність Держстату. Крім того, компанії сектору в інших регіонах України зменшили або призупинили виробництво в другому півріччі через руйнування постачальних ланцюжків та логістичні проблеми. Зокрема, окремі підприємства стикнулись із нестачею вугілля або коксівного вугілля. Зовнішній попит та сталь також був слабким, незважаючи на те, що українські металурги набули певної цінової конкурентоспроможності на міжнародних ринках завдяки різкому знеціненню гривні (див. *Валютна політика*). Військовий конфлікт на Сході, обмежений доступ до природного газу та слабкий зовнішній попит призвели до скорочення випуску в хімічній промисловості на 14,2%.

Випуск в нафтопереробці скоротився на 18,8% (після падіння на 22,7% у 2013 році), оскільки компанії в секторі не змогли відновити свою діяльність. Зокрема, їм було складно конкурувати з імпортованими нафтопродуктами.

Падіння машинобудування на 20,6% було спричинене низьким попитом. Так, внутрішній попит на продукцію сектора суттєво впав через фінансові обмеження. Зниження купівельної спроможності домогосподарств призвело до падіння виробництва автомобілів на 45,8%. Низький попит з боку Росії через торгове пристояння та відсутність попиту на локомотиви та вагониⁱⁱ з боку Російської залізничної компанії, а також заборона експорту з України продукції машинобудування подвійного призначення призвело до падіння експорту машинобудівної продукції.

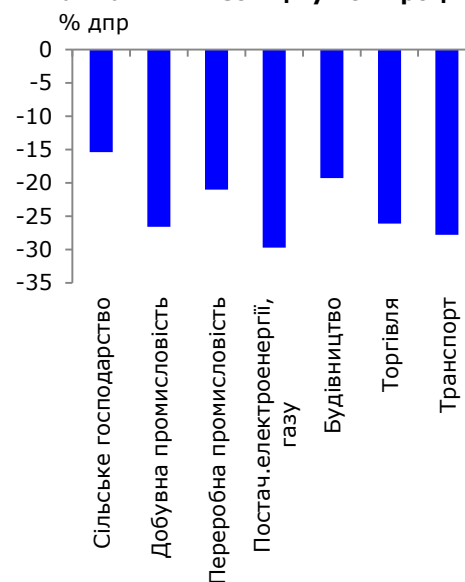
Водночас імпортозаміщення підтримало ті галузі промисловості, які переважно орієнтовані на внутрішній ринок. Зокрема, харчова

Валове нагромадження основного капіталу у 2014 році

Джерело: Держстат

Капітальні інвестиції у 2014 році

Джерело: Держстат

промисловість (за виключенням напоїв та тютюнових виробів) збільшила виробництво на 4,6%. Виробництво цукру зросло на 66,8%, а соняшникової олії – на 26,7% завдяки хорошему врожаю (див. *Сільське господарство*). Виробництво молочних продуктів збільшилось на 0,1%, незважаючи на заборону імпорту молочних продуктів Росією. Виробництво м'яса та м'ясних виробів зросло на 0,5%. Однак виробництво цукерок та шоколаду знизилось через нижчий внутрішній (внаслідок меншої купівельної спроможності домогосподарств) та зовнішній (внаслідок торговельних суперечок з Росією) попит.

Фармацевтика, яка орієнтована на внутрішній ринок, також змогла збільшити виробництво на 1,9%. Продажі компаній галузі було підтримано імпортозаміщенням за умов обмеженої купівельної спроможності домогосподарств.

В цілому, виробництво інвестиційних товарів скоротилось на 20,3% через нижчі інвестиції (див. *Інвестиції*). Водночас виробництво товарів тривалого використання впало менше (на 11,3%), а випуск споживчих товарів скоротився лише на 1,7%, ймовірно, завдяки імпортозаміщенню.

Виробництво та розподіл газу та електроенергії скоротилось на 6,6%. Це передусім спричинено збоями у виробництві електроенергії (див. *Енергетика*) та теплішою погодою.

Сільське господарство: Рекордний урожай зернових

У 2014 році сільськогосподарське виробництво зросло на 2,8%. Як і в попередніх роках, виробництво підприємств зростало швидшими темпами, ніж виробництво домогосподарств (відповідно на 4,1% та 1,2%,). Це пояснюється домінуванням підприємств у вирощуванні культур з високою урожайністю – олійних та зернових. На противагу до більшості секторів в сільському господарстві у 2014 році зростає валова додана вартість (завдяки хорошему врожаю). В результаті частка сільського господарства у ВВП зростає на 1.5 відсоткові пункти до 10,3%. Експорт сільськогосподарських та харчових продуктів зменшився на 2,1% в еквіваленті дол. США, а його частка в експорті товарів зростає до 30,9% (з 25,6% у 2013 році).

Рослинництво. Валова продукція рослинництва зростає на 5,3%, тоді як площа, з якої зібрано врожай, зменшилася на 0,6% (на 711 000 га). Зернові та зернобобові становили 48,8% продукції рослинництва, картопля – 18,1%.

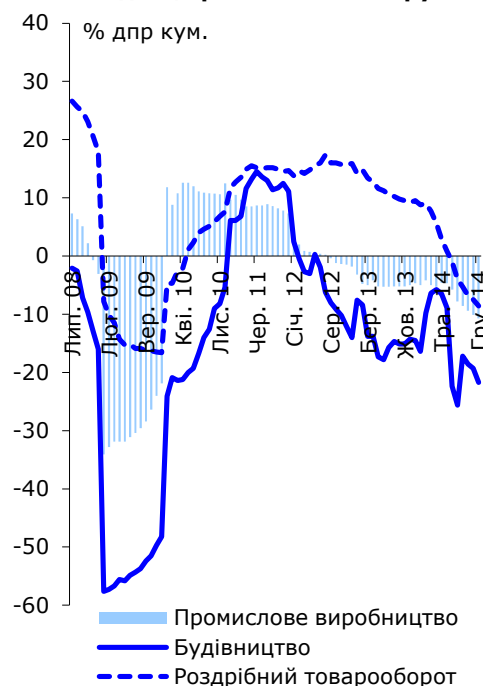
Зокрема, було зібрано рекордний урожай зернових та зернобобових – 63,8 млн тон (з часткою продовольчого зерна 39%). Це стало найбільшим урожаєм в історії незалежної України, що є особливо знаковим, зважаючи на втрачені території через анексію Криму та військовий конфлікт. Високий урожай є наслідком зростання середньої урожайності практично всіх культур окрім кукурудзи та рису (зростання урожайності пшениці на 15,6% та ячменю на 25,4%). Урожайність зростає, найвірогідніше, завдяки хорошим погоднім умовам та збільшенню використання мінеральних добрив на 5,7%. Структура зернових, зібрана сільськогосподарськими підприємствами та домогосподарствами (відповідно 78,7% та 21,3%), практично не змінилася у порівнянні з попереднім роком.

Після зменшення посівної площі цукрових буряків у 2013 році, аграрії знову збільшили виробництво цієї культури. Зокрема, площа, з якої зібрано урожай, збільшилася на 21,8%. Виробництво зросло на 44,2% також завдяки вищій урожайності.

Домогосподарства продовжили спеціалізуватися на виробництві трудомістких культур: картоплі (96,8% валового виробництва), овочів (86,1%), фруктів та ягід (83,4%). Виробництво картоплі і овочів в 2014 році виростало відповідно на 8,4% та 2,6%, а виробництво фруктів та ягід зменшилося на 7,8%.

В 2014 році урожай соняшника був на 7,7% меншим, ніж у попередньому році, через падіння урожайності на 11,4%. Тим не

Тенденції реального сектору

Примітка: з квітня 2014 р. дані не включають Крим
Джерело: Держстат

Випуск сільськогосподарської продукції

Джерело: Держстат
*2014 рік без врахування території АР Крим

менше, окрім урожаю 2013 року, це був найбільший урожай в історії української статистики. Зменшення середньої урожайності може свідчити про брак фінансових ресурсів та виснаження ґрунтів.

Виробництво ріпаку впало на 5,8%, виробництво сої зросло на 41,3% у зв'язку зі змінами розмірів посівної площі. Зміни посівної площі цих культур, найімовірніше, віддзеркалюють цінові очікування фермерів.

Тваринництво. У 2014 році виробництво м'яса зросло на 4,3%. Зокрема, виробництво підприємств зросло на 6,4%, виробництво домогосподарств зросло на 1,5%. Сільськогосподарські підприємства збільшили виробництво свинини та птиці відповідно на 4,2% та 7,3%. Водночас вони знизили виробництво яловичини на 5,3%. Порівняно до попередніх років темпи росту виробництва всіх видів м'яса зменшилися через песимістичні очікування інвесторів щодо загальної політичної ситуації в країні.

Частка домогосподарств у виробництві м'яса зменшилася з 42,1% до 40,9%. Довгостроковий тренд зростання частки підприємств у виробництві м'яса спостерігається з 2005 року. Це сприяє збільшенню валового виробництва аграрного сектору, оскільки сільськогосподарські підприємства мають більше можливостей для підвищення продуктивності та забезпечення якості та безпечності продукції. З іншого боку, скотарство є важливим для сільського населення. Воно створює робочі місця та забезпечує життєздатність сільських спільнот.

Виробництво молока зросло лише на 0,4% до 11,2 млн тон. Кількість корів у власності підприємств та домогосподарств продовжила скорочуватися. Загалом їх кількість зменшилася на 3,2%, причому на 5,0% зменшилася кількість корів у підприємствах і на 2,8% у домогосподарствах. Це, найімовірніше, є наслідком заборони імпорту української молочної продукції до Росії, надлишкова пропозиція на внутрішньому ринку та, як наслідок, падіння закупівельної ціни молока.ⁱⁱⁱ

Експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції. профіцит торговельного балансу продовольчими товарами та сировиною для їх виробництв збільшилось на 20,5% до 10,6 млрд дол. США. Це спричинено тим, що падіння імпорту цими товарами було більшим, ніж падіння їх експорту (24,7% та 2,1% зменшення, відповідно). Нові можливості для експорту, які відкрилися із запровадження в ЄС вільних від митного тарифу імпорнтних квот для України, не призвели поки що до значного зростання експорту (див. *Торгівля товарами*). Експорт харчових продуктів впав на 11,5% через заборону їх експорту в Росію. Водночас експорт тваринних жирів та рослинних олій виріс на 9,3% (Індія залишилася найбільшим покупцем). Вартість експорту зернових (основного українського аграрного експортного продукту) виросла на 21,1% (до 1,9 млрд дол. США) через збільшення продажів до Єгипту, Іспанії, Пакистану та Північної Кореї. Найбільше зменшення імпорту відбулося в секторі продуктів тваринного походження (на 39,3%), зокрема для м'яса (на 61,4%).

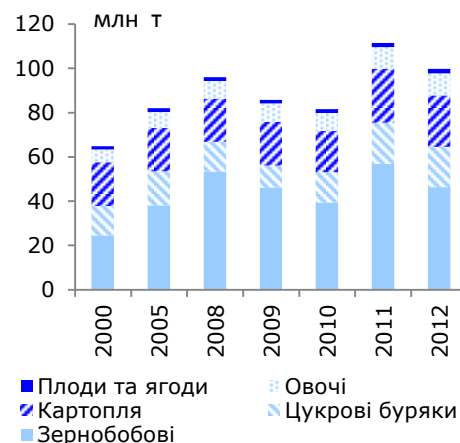
Аграрна політика: Повернення в Європу

Аграрна політика у 2014 році в основному визначалася впровадженням Угоди про Асоціацію (УА) з ЄС, яка передбачає повноцінне запровадження ПВЗВТ.

Дерегуляція. Верховна Рада скасувала обов'язкову сертифікацію зернових елеваторів і звільнила імпортерів засобів захисту рослин від зобов'язання отримувати дозвіл на імпорт кожної окремої партії продукції^{iv}. Згідно з оцінками, вигода виробників від цих змін становитиме 1 млрд грн.^v

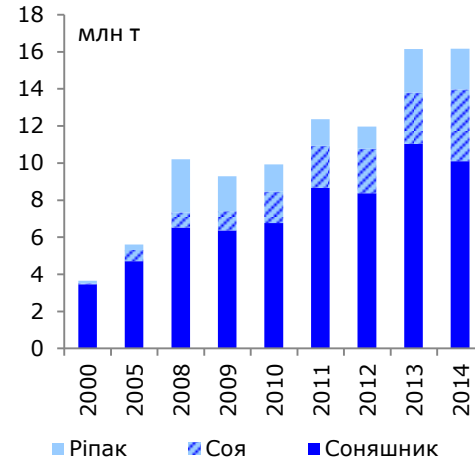
У вересні 2014 року, уряд об'єднав Державну ветеринарну та фітосанітарну службу, Державну інспекцію з питань захисту прав споживачів і Державну санітарно-епідеміологічну службу в Державну службу України з питань безпечності харчових

Виробництво зернових, овочів та плодів

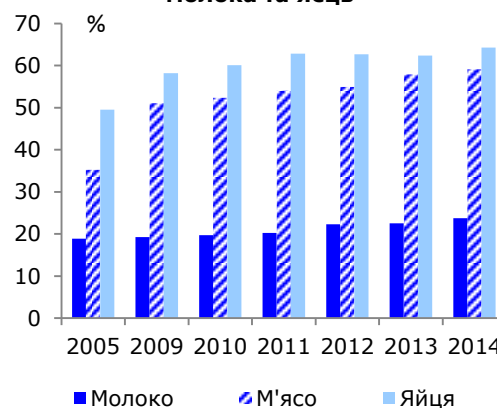
Джерело: Держстат
*2014 рік без врахування окупованої території АР Крим

Виробництво олійних

Джерело: Держстат
*2014 рік без врахування окупованої території АР Крим

Частка сільськогосподарських підприємств у виробництві м'яса, молока та яєць

Джерело: Держстат
*2014 рік без врахування окупованої території АР Крим

продуктів та захисту споживачів^{vi}. Очікується, що такий крок сприятиме суттєвому зменшенню адміністративного тиску на виробників.

Гармонізація законодавства. Відповідно до Угоди про асоціацію Україна зобов'язана гармонізувати своє законодавство з ЄС, включаючи законодавство, що усуває нетарифні бар'єри. Щоб узгодити наше законодавство щодо безпеки продуктів харчування, Верховна Рада повинна прийняти пакет з п'яти законів^{vii}. Два з них (щодо безпечності та якості харчових продуктів^{viii} та ідентифікації тварин^{ix}) було ухвалено у 2014 році та на початку 2015 року. Ці зміни повинні покращити вітчизняну систему продовольчої безпеки, зменшити адміністративні витрати підприємств й дати можливість експортувати українську продукцію в ЄС.

У квітні 2014 Верховна Рада прийняла Закон^x, який визнає ідентичність Європейської та української систем фіто санітарного контролю продуктів тваринного походження. Закон покликаний зменшити трансакційні витрати імпортерів і тому буде корисним для українських споживачів.

Державна допомога. У 2014 році Верховна Рада змінила правила розподілу державної допомоги аграрним підприємствам.^{xi} З січня 2015 року малі та середні тваринницькі компанії також отримали право претендувати на компенсацію будівельних витрат. Потенційно це може допомогти збільшити виробництво продуктів тваринного походження.

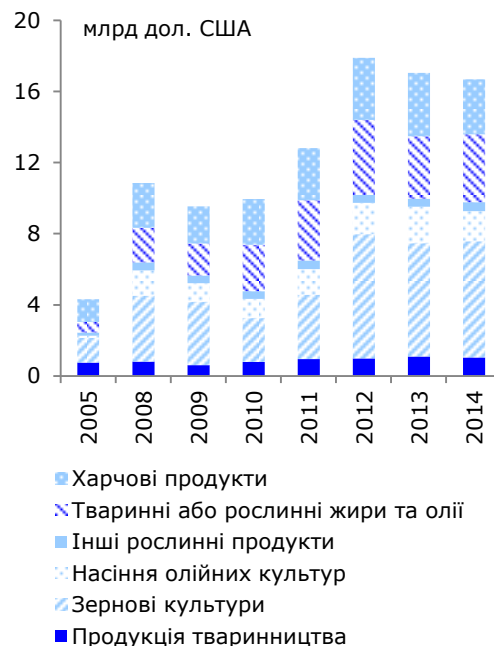
Автономні торговельні преференції. Оскільки запровадження ПВЗВТ було відкладено до 2016 року та у зв'язку зі складною економічною ситуацією в Україні, ЄС прийняв рішення надати українським компаніям автономні торговельні преференції починаючи з квітня 2014 року.^{xii} ЄС скасував імпортні мита на 83,4% товарних позицій українських аграрних та харчових продуктів та запровадив тарифні квоти (ТК) на ряд аграрних продуктів. Станом на грудень 2014 року, ТК на мед, крупи, фруктовий сік, перероблені помідори, кукурудзу, птицю та пшеницю були повністю використаними.^{xiii} З іншого боку, квоти на крохмаль, цибулю та ячмінь були використаними менше ніж на 10% через причини індивідуальні для кожного з продуктів. Виробниками цибулі є зазвичай невеликі фермери, для яких вихід на зовнішній ринок часто є непосильним завданням. Квота на крохмаль, на думку експертів, встановлена на рівні недостатньому для прибуткового виробництва. Виробники ячменю не мають проблем зі збутом своєї продукції, тому вони можуть бути просто незацікавленими в європейському ринку. Експорт молочних продуктів та м'яса (окрім птиці) в ЄС поки що не відбувається через неузгодженість українських стандартів зі стандартами ЄС.

Оподаткування. Фіксований сільськогосподарський податок (ФСР) був класифікованим як підкатегорія єдиного податку.^{xiv} Критерії для платників ФСР залишилися незмінними. Законодавчі акти, що регулюють адміністрування цього податку також наразі ще не змінилися. Тому, в перспективі, ці зміни не матимуть впливу на виробників.

Енергетика: Дефіцит у всьому

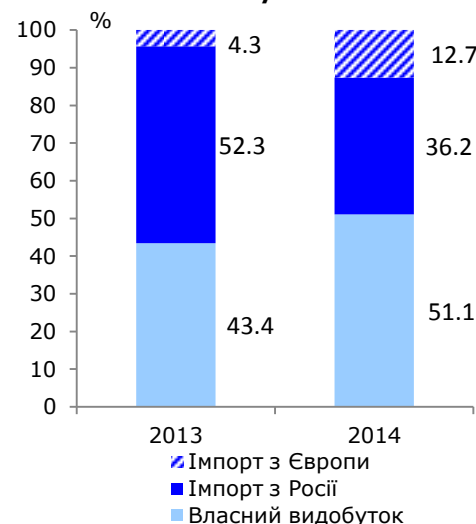
Постачання природного газу. В квітні 2014 року Росія підвищила ціну на газ для України з 268,5 дол. США за тисячу кубометрів (ткм) до 385,5 дол. США. В червні «Газпром» запровадив передоплату за газ для України та подав на «Нафтогаз» до Стокгольмського Арбітражного суду за несплату боргу в 4,5 млрд дол. США. Водночас «Нафтогаз» звернувся з позовом до того ж суду на «Газпром» з вимогою встановити справедливую ринкову ціну на газ та компенсувати 6 млрд дол. США переплати за газ з 2010 року. В липні «Газпром» зупинив постачання газу в Україну через ціновий конфлікт.

Експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції

Джерело: Держстат
*2014 рік без врахування окупованої території АР Крим

Частка джерел газу в споживанні газу

Джерело: Укртрансгаз

Через конфлікти з поставками газу з Росії Україна була змушена шукати газ деінде. 2014 рік став роком прориву в реверсних поставаннях газу до України і до кінця року було запущено три газові маршрути: через Польщу, Угорщину та Словаччину. Найбільшим та найбільш оптимальним є словацький маршрут з добовою потужністю в 40 млн м³, який було відкрито у вересні. У 2014 році Україна отримала з Європи 26% від сукупного імпорту газу. Основними європейськими постачальниками були німецька та угорська компанії.

В результаті у 2014 році змінилась структура джерел імпорту газу. Україна збільшила реверсне поставання газу з Європи на 59% до 5,1 млрд м³. Збільшення газових поставок з Європи відбулося в основному завдяки відкриттю словацького маршруту (3,6 млрд м³). Решта газу надійшло через Польщу (0,9 млрд м³) та Угорщину (0,6 млрд м³). Частка російського газу в українському імпорті газу знизилась на 18 відсоткових пунктів до 74%. Так, обсяги поставок «Газпрому» в Україну скоротились на 48% до 14,5 млрд м³, оскільки Україна залишалась півроку без газпромівського газу. Газові поставки з Росії відновились лише у грудні після тривалих переговорів за посередництвом Європейської Комісії, яка хотіла гарантувати поставки газу до України та безперебійний транзит газу до Європи на зимовий період.

Середня ціна російського газу для України складала 268,5 дол. США за ткм в січні-квітні 2014 року та 385 дол. США за ткм в грудні. Ціна газу, що постачався європейськими країнами, становила 350-360 дол. США за ткм.

Загалом в 2014 році імпорт природного газу скоротився на 30% до 19,5 млрд м³. Видобуток газу в Україні скоротився на 1 млрд м³ до 20 млрд м³ в основному через втрату потужностей «Чорноморнафтогазу» після анексії Криму.

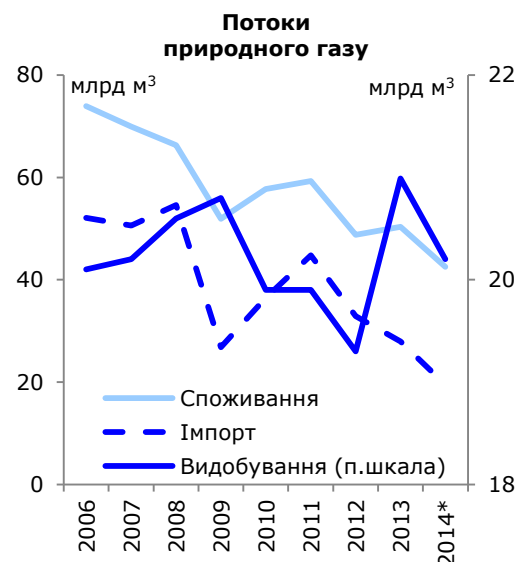
Споживання газу. У 2014 році Україна знизила споживання газу на 16% до 42,6 млрд м³. Зокрема, промислові споживачі скоротили споживання на 22% через падіння обсягів виробництва (див. *Промислове виробництво*). Водночас скорочення споживання підприємствами теплокомуненерго та населенням (відповідно на 16% та 10%) можна пояснити відносно теплою зимою та заходами з енергозбереження. Частка українського газу в споживанні склала 51% (20,5 млрд м³). В 2013 році частка українського газу в споживанні становила 42%.

Для зниження споживання газу уряд в серпні встановив ліміти споживання для промислових споживачів та підприємств теплогенерації, спонукаючи їх знизити споживання на 10-30%. В жовтні хімічним підприємствам заборонили використовувати газ українського видобутку або газ з підземних газових сховищ для виробничих потреб через нестачу газу, і вони були змушені купувати газ напряму в європейських постачальників.

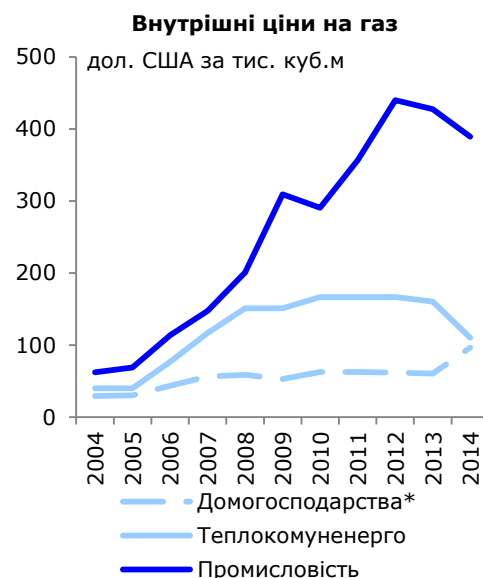
Нетрадиційний газ. В січні 2014 року Royal Dutch Shell припинила переговори щодо експлуатації Скіфської газової площі в Чорному морі та вийшла з проекту через постійне відкладання підписання угоди з кінця 2012 року.

В серпні було підвищено рентні платежі за видобуток природного газу з 28% до 55% на глибинах до 5 км та з 15% до 28% на інших глибинах. Це спонукало Chevron в грудні вийти з угоди про розподіл продукції щодо видобутку газу на Олеській площі.

Прозорість. В травні «Нафтогаз» приєднався до системи відображення даних AGSI+ за стандартами асоціації європейських операторів підземних газових сховищ і почав оприлюднювати інформацію про наявні обсяги природного газу в українських підземних газових сховищах. Це покращило прозорість газового ринку. В травні «Укртрансгаз» почав оприлюднювати дані про обсяги газу, що транспортують через українську газотранспортну систему. Проте, «Нафтогаз» досі не оприлюднив свій фінансовий звіт за 2014 рік, що шкодить прозорості газового сектору.

Джерело: Укрстат, Нафтогаз, Укртрансгаз
* без "Чорноморнафтогаз"

* Домогосподарств, що споживають < 2,5 тис. м³ р.
Джерело: Держстат, Нафтогаз, Укртрансгаз

Дефіцит Нафтогазу (методологія МВФ)

Джерело: Мінфін

Транзит газу. В 2014 році Україна скоротила обсяги транзиту російського газу на 28% до 62,2 млрд м³. Частка України в загальному експорті російського газу до Європи впала на 11 відсоткових пунктів до 42%. Це сталося через запуск газопроводу "Північний потік", який обходить Україну, з повною потужністю 55 млрд м³ на рік, а також внаслідок зменшення споживання газу в Європі на 11%.

В жовтні "Нафтогаз" подав позов до Стокгольмського Арбітражного суду, щоб змінити контракт на транзит газу з "Газпромом" у відповідності до європейських норм.

Ринок нафти. Видобуток сирової нафти в Україні скоротився на 6% до 2 млн т. Частка імпорту нафтопродуктів на українському ринку досягла 90-95% в 2014 році.

Ринок вугілля. Видобуток вугілля в Україні впав на 22% до 65 млн т через припинення видобутку на окупованих територіях на Донбасі.^{xv} Державні шахти були неефективними: середня собівартість видобутого вугілля становила 1220 грн за тону порівняно із середньою закупівельною ціною на рівні 607 грн за тону.^{xvi} Протягом року Україна імпортувала вугілля на 1,7 млрд дол. США.

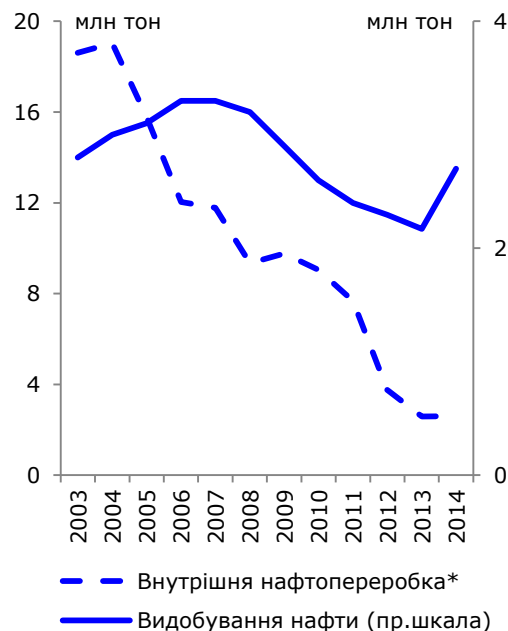
В травні уряд заборонив шахтам прямий продаж вугілля. Весь обсяг вугілля мав продаватись лише через державну торговельну компанію "Вугілля України". Це знизило конкуренцію на ринку вугілля та створило державну монополію в торгівлі вугіллям.

У вересні Україна зазнала дефіциту енергетичного вугілля в розмірі біля 1 млн тон на місяць через військові дії на Донбасі, де розташовані всі шахти, які добувають енергетичне вугілля. До кінця року працювали лише 24 з 95 державних шахт на Сході. В результаті Україна почала імпортувати вугілля з ПАР^{xvii}, а пізніше з Росії. В грудні уряд запровадив ліцензування для експорту енергетичного вугілля, щоб заохотити торгівців вугіллям продавати його на внутрішньому ринку та спонукати енергокомпанії більше використовувати вугілля газової групи для виробництва електроенергії. Проте, ці заходи мали незначний вплив на дефіцит енергетичного вугілля.

Електроенергія. 1 січня 2014 року набув чинності Закон "Про засади функціонування ринку електричної енергії України", який розпочав реформу ринку електроенергії.^{xviii} Відповідно до закону традиційна для України модель "єдиного пулу"^{xix} з одним покупцем має бути поступово перетворена на модель конкурентного ринку до 1 липня 2017 року. Виробництво та передача енергії (які зараз виконуються НЕК "Укренерго") мають бути розділені, також мають бути запроваджені нові принципи торгівлі електроенергією на основі двосторонніх договорів та спотового ринку "на добу наперед" (включаючи компонент балансуєного ринку). Проте це рамковий закон, який вимагає ухвалити законодавчі акти, чого не відбулося в 2014 році. Тому закон досі не працює і реформа не розпочалася.

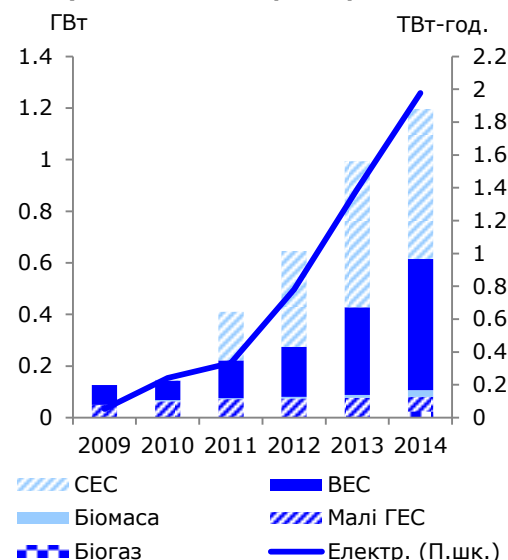
В червні "Укрінтеренерго" почало постачання електроенергії до Криму за ринковими цінами на основі двосторонніх договорів. В вересні компанія попередила про можливі обмеження в постачанні електроенергії до Криму через дефіцит вугілля на теплоелектростанціях (ТЕС), а пізніше обмежила експорт електроенергії на 50%. Дефіцит електроенергії також спостерігався в Харківській та Київській областях. У жовтні Україна зупинила експорт електроенергії до Білорусі.

Через дефіцит потужностей для виробництва достатнього обсягу електроенергії в листопаді Україна розпочала переговори з Росією щодо імпорту електроенергії, і на початку грудня уряд дозволив тимчасовий імпорт електроенергії з сусідніх країн. Проте угоду про імпорт електроенергії з Росії було підписано лише 28 грудня. Загалом, середній добовий дефіцит електроенергії в Україні становив 2500-3000 МВт (і досяг 6000 МВт в середині грудня).

Видобування нафти та внутрішня нафтопереробка

* Бензини, дизельне пальне, мазут

Джерело: Укрстат

Потужності та електроенергія від ВДЕ

Джерело: НКРЕ

Відновлювана енергія. У 2014 році всі відновлювані джерела енергії (ВДЕ) виробили 1123 ГВт електроенергії або 0,62% загального обсягу виробленої електроенергії. Загальна встановлена потужність у 2014 році досягла 409,5 МВт. Отже, Україна не наближається до цілей, встановлених в Енергетичній Стратегії України до 2030 року.^{xx} Стратегія передбачає, що до 2030 року частка ВДЕ у загальній встановленій потужності виробництва електроенергії досягне 12,6% (або біля 8 ГВт за базовим сценарієм).

У квітні тарифи на електроенергію, вироблену ВДЕ, зросли на 20,1% до 1,6645-6,8481 грн за кВт*год через зміни обмінного курсу. В липні Верховна Рада скасувала пільги по сплаті податку на прибуток для виробників електроенергії з відновлюваних джерел енергії. В серпні уряд прийняв постанову про порядок введення надзвичайного стану на ринку електроенергії і Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), тимчасово припинила переглядати "зелені" тарифи. Такі дії можна пояснити фінансовою кризою в Україні та нестачею коштів для оплати високих тарифів ВДЕ. Проте це погіршило інвестиційний клімат в секторі, оскільки подовжило період окупності проектів в відновлюваних джерелах енергії.

Тарифи. З 1 січня 2014 року гранична ціна газу зменшилась на 10% до 3113 грн за ткм для промислових споживачів, на 29,2% до 2448 грн за ткм для бюджетних установ через нову газову угоду з Росією. Тарифи для виробництва теплової енергії також було знижено для 48 компаній, що здійснюють комбіноване виробництво електричної та теплової енергії, і для 33 ТЕЦ.^{xxi}

Уряд оголосив про свої плани суттєво скоротити енергетичні субсидії у вигляді низьких тарифів для населення і перейти до прямої грошової допомоги вразливим групам населення. Щоб зменшити субсидії та бюджетну підтримку "Нафтогазу", НКРЕКП підвищувала тарифи протягом року у відповідності до оприлюдненого графіку. В червні НКРЕКП підвищила тарифи на електроенергію для населення на 10-40% в залежності від обсягів споживання. Для вирішення проблеми дефіциту електроенергії в грудні коефіцієнти за використання електроенергії в пікові години було підвищено для промислових споживачів на 23,3% до 1,85 для двозонних тарифів і на 19% до 2,0 для тризонних тарифів. Тарифи на електроенергію для промислових споживачів зросли в 2014 році на 21-27%.

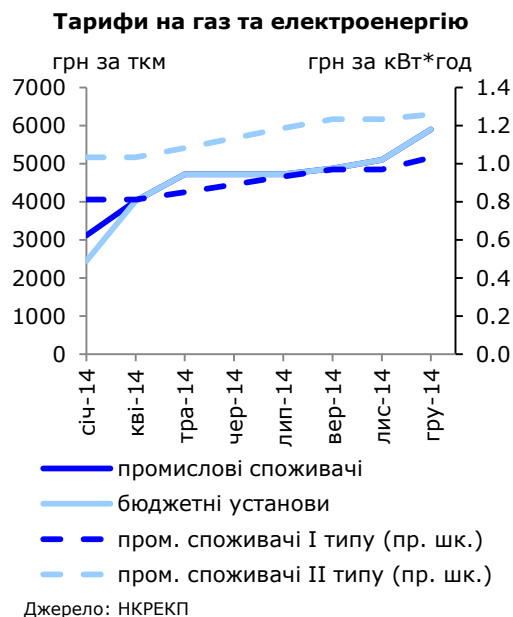
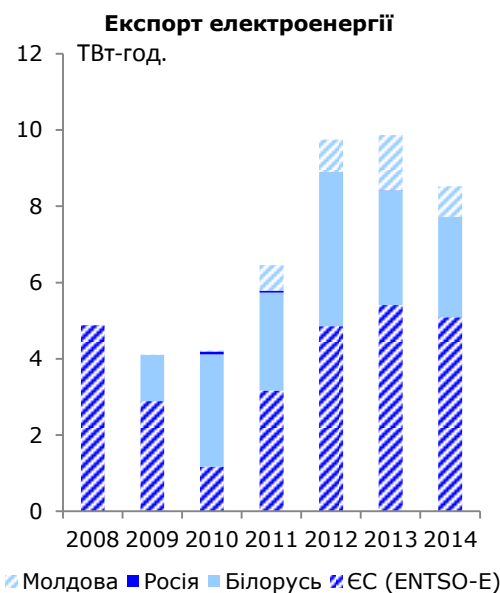
НКРЕКП підвищила тарифи на газ для населення з травня 2014 року в середньому на 56% до 1,089-4,011 грн за м³ в залежності від обсягів споживання. Останнє підвищення тарифів на газ для населення відбувалось у 2010 році, коли тарифи зросли на 50% до 0,7254-2,4732 грн за м³.

У 2014 році тариф на зберігання газу в підземних газосховищах збільшився в 2,6 разів до 46,2 грн за ткм. Тарифи на закачку і викачку газу зі сховищ також зросли у 4,4 разів до 32,9 грн за ткм. Це було перше підвищення тарифів за останні сім років.

Транспорт: Спад продовжився

Ринкові тенденції. У 2014 році ситуація в транспортній галузі України продовжила погіршуватись через військові дії на Сході, анексію Криму та економічну рецесію. Вантажооборот скоротився на 10,8%^{xxii}, а пасажирооборот (вимірюється у пасажиро-кілометрах) - на 11,7%.

Найбільший спад вантажообороту відбувся в трубопровідному транспорті (на 26,4%) через зменшення обсягів транзиту газу та припинення поставок газу з Росії (див. Енергетика). Вантажооборот в авіаційному транспорті скоротився на 11,7% та в автомобільному на 5,1%. Водночас морські порти України наростили обсяги перевезених вантажів в 2014 році на 4% та вантажооборот на 18,5%, ймовірно, через переорієнтацію

вантажних потоків з портів Криму. Найбільша частка припадає на порти Южний (30%), Одеський (17%) та Миколаївський (15%).

Пасажирооборот найбільше скоротився на водному та залізничному транспорті: відповідно на 27,6% та 21,7%. Авіаційний транспорт скоротив пасажирооборот на 4,9%. У 2014 році на повітряному ринку працювало 35 українських авіакомпаній, які перевезли 6,5 млн пасажирів та 78700 т вантажу. Найбільшими авіаперевізниками в 2014 році були «Міжнародні авіалінії України», «Візз Ейр Україна» та «Ютейр-Україна». Водночас автомобільні пасажирські перевезення впали на 7,5%.

Тарифи. В липні 2014 року Міністерство інфраструктури підвищило залізничні тарифи на перевезення вантажів в середньому на 12,5%. Зокрема, тарифи на залізничні перевезення зернових було підвищено на 21%.^{xxiii} На думку представників Укрзалізниці, це допомогло скоротити диспропорції в залізничних тарифах. Середні тарифи на вантажні перевезення всіма видами транспорту зросли на 11,7% в 2014 році.

В серпні ціна пасажирських перевезень у швидкісних потягах Інтерсіті+ зросла на 20% через поновлення сплати ПДВ на ці послуги. Міністерство інфраструктури підвищило базові ставки на пасажирські залізничні перевезення в плацкартних вагонах на 10% в серпні та на 10% в жовтні. Проте, отримані тарифи все ще не покривали витрат. В результаті у 2014 році втрати монополіста залізничних перевезень Укрзалізниці (УЗ) від пасажирських перевезень оцінювались в 7,9 млрд грн (6,7 млрд грн у 2013 році). Ці втрати повністю покривались прибутком від вантажних перевезень. В результаті перехресне субсидування в секторі залишається високим.

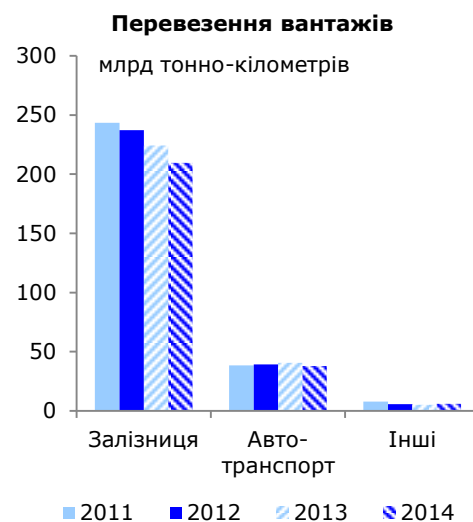
Транспортна політика. В червні уряд ухвалив постанову щодо реорганізації УЗ в акціонерне товариство. Першим кроком стало проведення Укрзалізницею в грудні тендеру на незалежну оцінку активів, який виграла компанія Deloitte&Touche. Після завершення оцінки Міністерство інфраструктури має розділити адміністративні та комерційні функції УЗ. Однак уряду ще потрібно провести законодавчу роботу для реформування сектору, зокрема, перейти до прозорих закупівель та прийняти новий закон про залізничні перевезення.

Міністерство інфраструктури скасувало державне регулювання тарифів на послуги морських портів з 15 липня. Це вимагалось законом "Про морські порти", який визначає, що тарифи на послуги встановлюються гравцями ринку (ст. 21), за винятком тарифів на спеціальні послуги природних монополій та послуги, які входять до складу портових зборів. В результаті українські морські порти прив'язали тарифи на свої посоуги до іноземної валюти, наприклад, до долару США.

Телекомунікації: Впровадження 3G

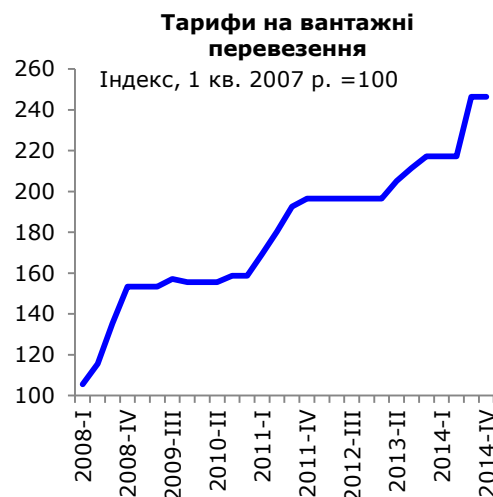
Законодавство. У 2014 році Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), оголосила відкритий тендер на мережу UMTS (3G). Заявки на ліцензію подали три мобільні оператори («Київстар», «Астеліт» та «МТС Україна»). Ліцензії були поділені на три слоти (з частотами 1920-1935/2110-2125, 1950-1965/2140-2155 та 1965-1980/2155-2170 МГц) зі стартовою ціною кожного лота в 2,443 млрд грн. Однак тендер був проведений лише в березні 2015 року. Лоти продали за 8,77 млрд грн.

Ринкові тенденції. За даними Держстату кількість абонентів мобільного зв'язку зросла на 4,2% до 61,2 млн абонентів.^{xxiv} Рівень проникнення мобільного зв'язку становив 142,4 на 100 жителів і є найнижчим в Хмельницькій (97,8) та Тернопільській (98,1) областях. Водночас кількість абонентів фіксованого телефонного зв'язку далі знизилась на 7,4% до 23,7 абонентів на 100 жителів через програш у конкурентній боротьбі.^{xxv} Щоб побороти цей спад оператори фіксованого телефонного зв'язку

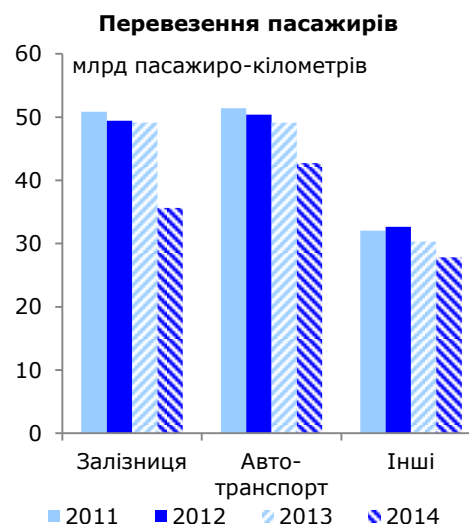

Примітка: Інший транспорт не включає трубопроводи

Джерело: Держстат

Джерело: Держстат

Джерело: Держстат

пропонували широкопasmовий Інтернет доступ з використанням їх мереж. «Укртелеком» залишився монопольним провайдером послуг фіксованого зв'язку. Трьома основними операторами на ринку мобільного зв'язку є «Київстар», «МТС Україна» та «Астеліт».

У 2014 році в Україні було 5,9 млн абонентів Інтернет.^{xxvi} Рівень проникнення на ринку широкопasmового Інтернету для домогосподарств в 2014 році становив 39,3%.^{xxvii}

Граничні тарифи. У вересні 2014 року НКРЗІ підвищила граничні тарифи на телефонний зв'язок на 14% до 29,91-33,26 грн в містах та на 27% до 23,01-26,32 в сільській місцевості з метою наближення тарифів до рівня собівартості.^{xxviii} За даними «Укртелекому» у 2014 році вартість надання телефонних послуг становила 33,06 грн в містах та 50,85 в сільській місцевості.

Комунальні послуги: Підвищення тарифів

Законодавство. В квітні Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг (НКП), отримала право встановлювати тарифи на централізоване опалення та гаряче водопостачання на основі розрахунків надавачів послуг, які раніше встановлювались місцевими органами влади.^{xxix} Таким способом уряд ліпше контролюватиме розміри тарифів на опалення.

У серпні 2014 року НКП було замінено новою Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Це було зроблено в рамках проголошеної адміністративної реформи з метою зменшити кількість контролюючих функцій та контролюючих органів державної влади.

Центральне опалення та гаряче водопостачання.

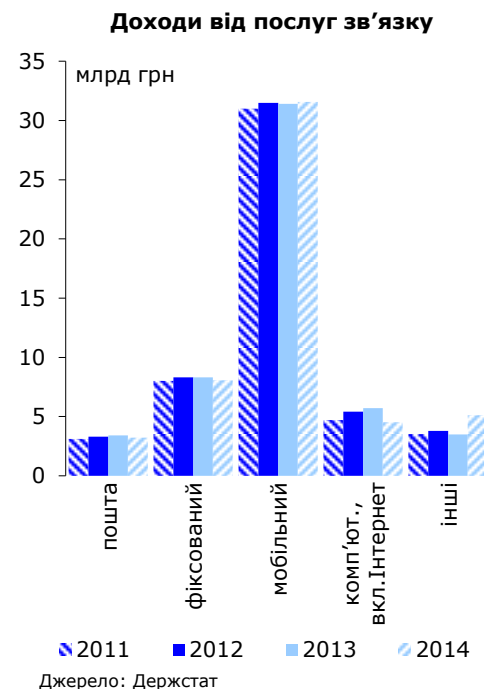
Середньозважений тариф на опалення для бюджетних організацій в грудні 2014 року становив 1134,9 грн/ГКал, для решти споживачів (крім населення) він був 1023,5 грн/ГКал. Водночас середньозважені витрати на виробництво цього виду енергії склали відповідно 1104 грн/ГКал та 990,9 грн/ГКал.^{xxx} За оцінками НКРЕКП, 60% будинків в Україні, які користуються послугою централізованого опалення, не мають лічильників на опалення. Найкраща ситуація в Вінницькій області (без лічильників 27% будинків), а найгірша – в Тернопільській області (91%).

З серпня тарифи на опалення для домогосподарств, які не мають лічильників, зросли в середньому на 43% в залежності від регіону. Найбільше підвищення відбулось в Дніпропетровській області (на 59%, з 6,09 до 9,69 грн/м²), а найменше – в Тернопільській області (на 10%, з 6,13 до 6,77 грн/м²). Також в серпні було підвищено тарифи на гаряче водопостачання – в середньому на 50% в залежності від регіону. Найбільше зростання відбулось в Рівненській області (на 87% до 20,39 грн/м²), а найменше – в Одеській області (на 6% до 21,43 грн/м²). Різниця в тарифах пояснюється відмінностями в технологічних умовах надання комунальних послуг в різних областях України.

Холодне водопостачання та водовідведення. Забезпеченість будинків в Україні лічильниками на воду дуже низька. Лише 24% багатоквартирних будинків обладнані лічильниками (будинковими), 70% індивідуальних квартир та 60% індивідуальних будинків. Отже, багато споживачів платить за споживання води на основі нормативів і не мають стимулів зберігати воду. Середньозважений тариф на водопостачання та водовідведення у 2014 році становив 6,99 грн/м² (4,08 грн/м² в 2013 році), а середньозважені витрати склали 6,9 грн/м² порівняно з 5,94 грн/м² в 2013 році.

Джерело: НКРЗІ

Платіжний баланс: Великий дефіцит платіжного балансу

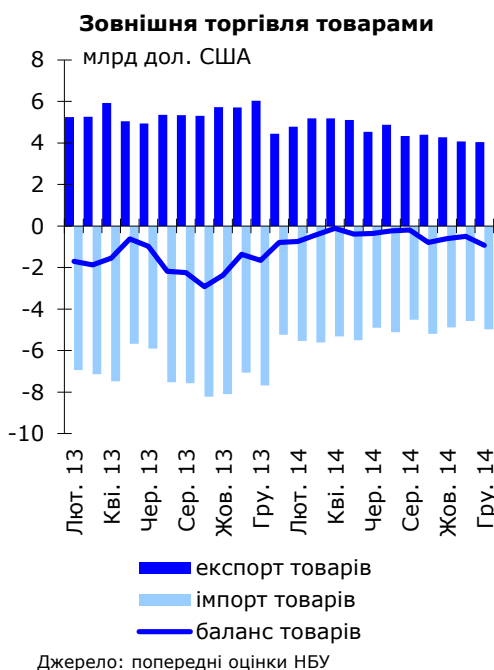
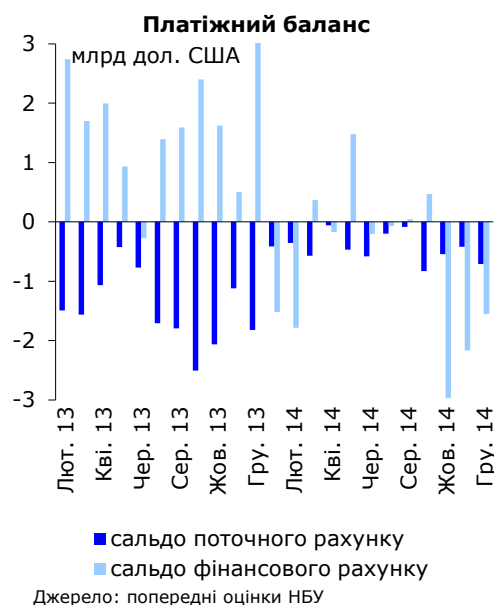
За даними НБУ у 2014 році дефіцит платіжного балансу збільшився до 13,3 млрд дол. США або 10,1% ВВП (що близько до рівня 2009 року), тоді як у 2013 році спостерігався профіцит у 1,1% ВВП. Такі суттєві зміни відбулись через від'ємне сальдо фінансового рахунку. Консолідований дефіцит було профінансовано за рахунок золотовалютних резервів, які у 2014 році скоротились більш, ніж вдвічі, до 7,5 млрд дол. США.

Рахунок поточних операцій. Дефіцит рахунку поточних операцій скоротився до 5,3 млрд дол. США або 4,0% ВВП (з 8,6% ВВП у 2013) через зменшення дефіциту торгівлі товарами. Зокрема, імпорт товарів скоротився вдвічі більше, ніж експорт (див. *Торгівля товарами*). Знецінення гривні вплинуло як на експорт, так і на імпорт; проте напрям впливу відрізнявся. Знецінення гривні підтримувало експорт, який також виграв від автономних торговельних преференцій ЄС. Проте, позитивний вплив був слабшим через низький зовнішній попит, особливо, через обмежений доступ на російський ринок. У свою чергу, знецінення гривні разом з падінням внутрішнього попиту призвели до стрімкого скорочення імпорту. Позитивний вплив на поліпшення рахунку поточних операцій мав менший дефіцит первинних доходів (дефіцит скоротився з 1,7 до 1,3 млрд дол. США). Менший чистий відтік доходів був результатом нижчої доходності іноземних інвестицій через погіршення фінансових умов українських підприємств.

Разом з тим, торгівля послугами та трансферти негативно впливали на баланс рахунку поточних операцій. Профіцит торгівлі послугами скоротився, оскільки падіння експорту перевищило падіння імпорту. Зокрема, експорт туристичних послуг впав через високу політичну та економічну нестабільність, тоді як транзит газу скоротився через відкриття Північного потоку (див. *Енергетика*). Баланс трансфертів знизився через нижчий притік з-за кордону в основному через менші перекази з Росії, що пояснюються економічною кризою у Росії, а також меншим числом трудових мігрантів, що роблять перекази в Україну.

Фінансовий рахунок. Баланс фінансового рахунку та рахунку операцій з капіталом став від'ємним на рівні 8,0 млрд дол. США. Рахунок операцій з капіталом був профіцитним на рівні 0,4 млрд дол. США, оскільки Україна отримала фінансову допомогу від її партнерів (зокрема, від Європейського Союзу). З іншого боку, політична та економічна нестабільність призвела до погіршення основних компонентів фінансового рахунку. Чистий притік ПІІ скоротився з 4,1 до 0,4 млрд дол. США, оскільки протягом перших п'яти місяців 2014 року в Україні спостерігався чистий відтік ПІІ (див. нижче для деталей). Від'ємні чисті портфельні інвестиції в акціонерний капітал на рівні 0,4 млрд дол. США пояснювались низькою довірою до українських цінних паперів через гірший стан економіки у 2014 році.

Загальний баланс операцій з кредитами та облігаціями змінився з додатного у 7,3 млрд дол. США у 2013 році на від'ємний у 2,2 млрд дол. США у 2014 році, оскільки українські банки та реальний сектор мали обмежений доступ до зовнішнього фінансування через високу премію за ризик. Дефіцит зовнішнього фінансування становив 1,6 млрд дол. США для банків та 4,1 млрд дол. США для реального сектору, тоді як у 2013 році обидва мали додатне сальдо відповідно у 0,7 та 1,9 млрд дол. США. З іншого боку, уряд мав змогу залучати зовнішнє фінансування від іноземних урядів та міжнародних організацій, а також випускати єврооблігації (див. *Держаний борг*). В результаті операції з кредитами та облігаціями урядового сектору мали додатне сальдо у 3,3 млрд дол. США. Чисте погашення за торговими кредитами дорівнювало 7,4 млрд дол. США, включаючи погашення боргу Нафтогазом перед Газпромом. Відтік іноземної готівки з банківської системи склав

2,7 млрд дол. США, який, попри знецінення гривні, дорівнював значенню попереднього року.

ПІІ. Нижча довіра іноземних інвесторів через політичну та економічну нестабільність призвела до десятикратного скорочення чистого притоку ПІІ до рівня 0,4 млрд дол. США (дані НБУ). Такі суттєві зміни були результатом падіння притоку ПІІ з 4,5 до 0,5 млрд дол. США. Крім того, падіння ПІІ відбулось саме в реальному секторі, тоді як притік ПІІ до банківської системи лишився на рівні 0,5 млрд дол. США, що можна віднести до докапіталізації банків іноземними власниками. Притік ПІІ до реального сектору знизився з 4,1 млрд дол. США до майже нуля. Слід зазначити, що ПІІ з України в економіки країн світу знизилась вчетверо до 0,1 млрд дол. США.

Відповідно до даних Держстату у 2014 році ЄС лишився ключовим джерелом ПІІ в Україну (77%) з лідером Кіпром, на який наприкінці 2014 року припадало 29,9% ПІІ. 5,9% обсягу ПІІ походило з Росії. У галузевій структурі ПІІ переважали промисловість (32,3% від обсягу наприкінці 2014 року), фінансові послуги та страхування (25,1%), а також оптова та роздрібна торгівля (13,1%). ЄС також домінував у структурі ПІІ з України з часткою у 93,8% (з Кіпром, офшором, на який припадає 91,6% усього обсягу вихідних ПІІ) наприкінці 2014 року. У галузевій структурі обсягу вихідних ПІІ у 2014 року суттєво переважали професійні послуги.

Торгівля товарами: Експорт та імпорт суттєво знизилась

За даними Держстату зовнішньоторговельний оборот товарів знизився на 22,8%. Оскільки імпорт зменшився більше за експорт, дефіцит торгівлі товарами суттєво скоротився з 13,7 млрд дол. США у 2013 році до 0,5 млрд дол. США у 2014 році. Структура експорту змістилась з продукції важкої промисловості до продовольчих та сільськогосподарських товарів, тоді як у структурі імпорту продовжували домінувати продукція важкої промисловості та мінерали, але роль сільськогосподарських та продовольчих товарів зростає. ЄС став найбільшим торговельним партнером.

Експорт товарів. Попри девальвацію гривні та автономні торговельні преференції ЄС, український експорт товарів скоротився на 13,5% до 53,9 млрд дол. США через військовий конфлікт, обмежений доступ до російського ринку, а також низхідний тренд світових цін на сировинну продукцію. Проте, падіння експорту не було однаковим серед товарних груп.

Експорт товарів з Секції I «Живі тварини; продукти тваринного походження» та Секції IV «Готові харчові продукти» знизився відповідно на 6,3% та 11,5%, оскільки автономні торговельні преференції змогли лише частково компенсувати гірший доступ до російського ринку (див. *Сільське господарство*). Експорт у Секції II «Продукти рослинного походження» знизився на 1,3% через нижчі ціни на світових ринках.

Експорт Секції XVII «Транспортні засоби, устаткування та пристрої, пов'язані з транспортом», Секції XVIII «Прилади та апарати оптичні, для фотографування або кінематографії, вимірювання, контролю або вимірювання точності; апарати медико-хірургічні» та Секції XVI «Механічне обладнання; машини та механізми; електрообладнання та їх частини» знизився відповідно на 55,0%, 20,3% та 17,1%, через обмежений доступ до російського ринку, що є ключовим експортним ринком для машинобудування.

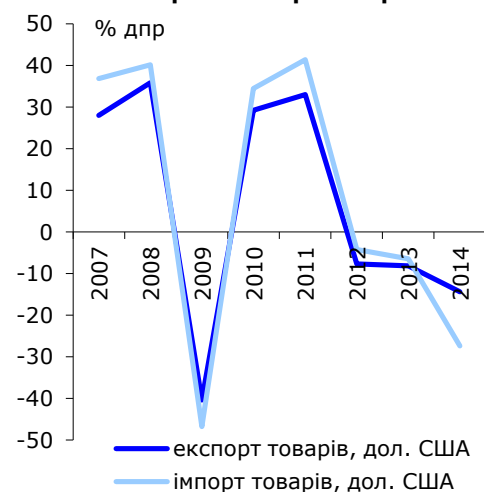
Експорт хімічної продукції знизився, оскільки розташовані на окупованих територіях виробничі потужності призупинили виробництво. В результаті постачання за Секцією VI «Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості» та Секцією VII «Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них; каучук, гума та вироби з них» знизилось відповідно на 23,8% та 25,3%.

Чисті потоки прямих та портфельних іноземних інвестицій

Джерело: НБУ

Експорт та імпорт товарів

Джерело: НБУ

Експорт товарів за Секцією V «Мінеральні продукти» знизився на 15,1% в основному через менше постачання залізної руди. До того ж, призупинення виробництва на деяких шахтах, а також переорієнтація на внутрішній ринок призвели до меншого експорту вугілля.

Експорт металургійної продукції (Секція XV «Недорогоцінні метали та вироби з них») знизився на 13,1% через обмежений доступ до сировини, що видобувається на Сході, проблеми з логістикою, а також низхідний тренд світових цін.

Проте, для деяких товарів спостерігалось зростання експорту, включаючи дорогоцінні та напівдорогоцінні каміння та метали (+36,4%), різні товари і вироби (+11,7%), деревину та вироби з неї (+10,4%), шкури, шкіри, хутро та вироби з них (+5,2%), а також взуття, головні убори та парасольки (+2,1%). Експорт товарів з Секції III «Жири та олії тваринного або рослинного походження» зріс на 9,3% завдяки автономним торговельним перевагам з боку ЄС.

Імпорт товарів. У 2014 році імпорт товарів впав на 28,3% до 54,4 млрд дол. США. Падіння реального наявного доходу мало наслідком зниження споживчого попиту на імпорт, тоді як об'єне фінансування призвело до падіння інвестиційного попиту на імпорт. Водночас знецінення гривні призвело до імпортозаміщення. Низхідний тиск на імпорт був розподілений більш-менш рівномірно серед різних товарних груп. Разом з тим, імпорт товарів, що входять до Секції XX «Різні товари і вироби», зріс на 2,2%.

Відчутний внесок до загального падіння імпорту товарів зробила Секція V "Мінеральні продукти" (-27,8%), оскільки суттєво скоротились закупівлі природного газу (див. *Енергетика*).

Імпорт сільськогосподарських та продовольчих товарів (Секції I-IV) знизився через імпортозаміщення. Решта імпорту, що переважно включає продукцію промисловості, скоротилась на 30%.

Торговельні партнери. ЄС став ключовим торговельним партнером України у 2014 році. Такі зміни відбулись через зростання експорту товарів до ЄС (на 1,5%) та зменшення експорту до країн СНД (на 32,5%). Імпорт товарів з обох торговельних партнерів знизився (відповідно на 22,8% та 38,3%). Як наслідок, частка експорту до країн СНД знизилась на 7,2 відсоткових пунктів до 27,6%, тоді як частка імпорту з СНД знизилась на 4,6 відсоткових пунктів до 31,7%. Частка ЄС у експорті зросла на 5,1 відсоткових пунктів до 31,5%, тоді як частка імпорту з ЄС збільшилась на 3,6 відсоткових пунктів до 38,7%.

У розрізі країн, Росія лишилась найбільшим торговельним партнером України (18,2% експорту та 23,3% імпорту). Проте її частка суттєво зменшилась, передусім, через торговельні суперечки. Дефіцит торгівлі товарами з Росією скоротився з 8,2 до 2,9 млрд дол. США в основному через імпорт газу.

Серед країн ЄС, головними торговельними партнерами України були Німеччина, Польща та Італія. Польща була основним імпортером українських товарів (4,9% експорту), тоді як на Італію припадало 4,6%, а Німеччину – 3,0%. Німеччина була ключовим експортером серед країн ЄС, на який припадало 9,9% сукупного українського імпорту товарів, тоді як на Польщу припадало 5,6%, а на Італію – 2,8%.

Частка Азії трохи зросла на 0,3 відсоткових пунктів до 26,6% експорту товарів та на 0,1 відсоткових пунктів до 19,8% імпорту товарів. Через перерозподіл торгівлі від Росії до ЄС та зниження важливості для України ринків Росії/СНД, Азія стала більш важливою у торгівлі України.

Структура зовнішньої торгівлі товарами за 2014 рік

	Експорт		Імпорт	
	млн дол. США	% дпр	млн дол. США	% дпр
Усього	53914	-13,5	54382	-28,3
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1015	-6,3	1123	-39,3
II. Продукти рослинного походження	8736	-1,3	2027	-22,3
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	3824	9,3	302	-25,2
IV. Готові харчові продукти	3097	-11,5	2601	-18,2
V. Мінеральні продукти	6104	-15,1	16067	-27,8
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	3054	-23,8	6779	-19,4
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	586	-25,3	3635	-20,4
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	157	5,2	223	-13,1
IX. Деревина і вироби з деревини	1263	10,4	295	-27,1
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	986	-20,8	1289	-31,9
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	786	-2,9	1883	-21,6
XII. Взуття, головні убори, парасольки	203	2,1	431	-45,6
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	479	-17,7	801	-29
XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	161	36,4	297	-57
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	15236	-13,1	3323	-32,9
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	5659	-17,1	8720	-26,4
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	1472	-55	2648	-54,7
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	232	-20,3	673	-37,4
XX. Різні промислові товари	736	11,7	902	2,2
XXI. Твори мистецтва	0	-63,6	9	-62,2
Товари, придбані в портах	10	-53,4	247	-11,7
Різне	53914	-13,5	54382	-28,3

Джерело: Держстат

Торговельна політика: Ближче до ЄС, далі від Росії

Торговельна політика у 2014 рухалась у напрямі глибшої інтеграції з ЄС.

Європейський Союз. У лютому 2014 новопризначений Уряд оголосив про повернення до курсу євроінтеграції та підтвердив свої наміри підписати Угоду про асоціацію з ЄС (УА). Для підтримки української економіки, на яку дедалі більше негативно впливала політична нестабільність, у квітні 2014 року Європейська Комісія надала Україні автономні торговельні преференції (АТП), тобто в односторонньому порядку відкрила свій ринок для української продукції. На практиці АТП означають застосування ввізних мит відповідно до тарифного розкладу першого року впровадження УА, а також надання імпорту з України тарифних квот. 27 тарифних квот адмініструють за принципом живої черги (включаючи етанол, цукор-сирець з буряку, висівки, виноградний сік, приготовлені або консервовані помідори, крохмаль, глюкоза і фруктоза тощо), а десять – на основі ліцензування (включаючи пшеницю, кукурудзу, ячмінь, свинину, м'ясо птиці тощо). Проте, не кожен український експортер може скористатись полегшеним доступом до ринку ЄС. Щоб скористатись автономними торговельними преференціями, українським підприємствам треба отримати сертифікат з перевезення товарів за формою Eur.1, тоді як експортери без такого сертифікату (ті, що мають сертифікат форми «А») лишаються в рамках дії Генеральної системи преференцій.

27 червня 2014 року Україна та ЄС підписали Угоду про асоціацію, що передбачає двосторонню лібералізацію торгівлі товарами та послугами, а також гармонізацію горизонтального та вертикального законодавства. Передбачалось, що автономні торговельні преференції діятимуть до 1 листопада 2014 року, коли мало розпочатись попереднє застосування положень поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Проте, через тиск Росії, впровадження українською стороною Угоди про асоціацію було відкладено до 1 січня 2016 року. В результаті автономні торговельні преференції було продовжено на решту 2014 року та на весь 2015 рік.

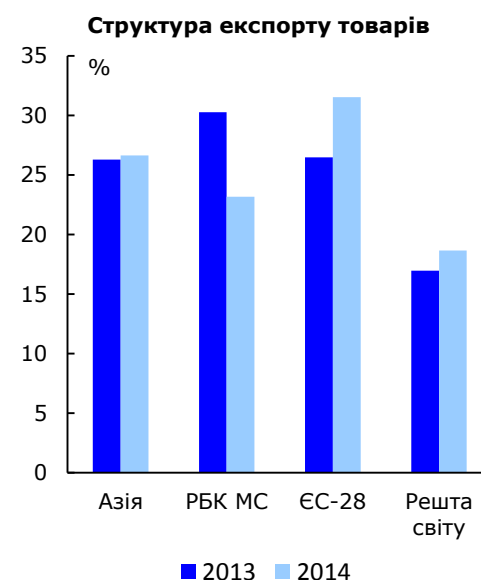
Росія/РСБ МС. Реакція Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану (РБК МС) на Угоду про асоціацію між Україною та ЄС не була єдиною. Тоді як Білорусь та Казахстан заявили, що ПВЗВТ не представляє будь-яких загроз для них і вони готові до поглиблення співпраці з Україною, Росія продовжила тиснути на Україну з тим, щоб змінити або навіть скасувати Угоду про асоціацію. На початку вересня 2014 року Уряд Російської Федерації оприлюднив свої пропозиції щодо поправок до тексту УА, що стосувались п'яти напрямків^{xxi}: виключення майже 20% тарифних ліній з українського розкладу лібералізації тарифів, виключення з положень щодо гармонізації технічних регламентів та стандартів, а також санітарних та фітосанітарних заходів, зміни до положень щодо митних процедур та енергетики.

Оскільки Україна та Європейська Комісія відхилили цю пропозицію, 19 вересня 2014 року Уряд Російської Федерації прийняв Рішення №959 «Про запровадження ввізних мит щодо товарів, країною походження яких є Україна», проект якого з'явився в середині літа 2014 року. Відповідно до Рішення, у випадку виконання Україною своїх зобов'язань щодо запровадження ПВЗВТ, для частини експорту України до Росії (близько 12% тарифних ліній, або 25% вартості) буде застосовано ставки ввізних мит на рівні режиму найбільшого сприяння (РНС)^{xxii}. Рішення №959 було однією з причин, чому впровадження ПВЗВТ Україною було відкладено.

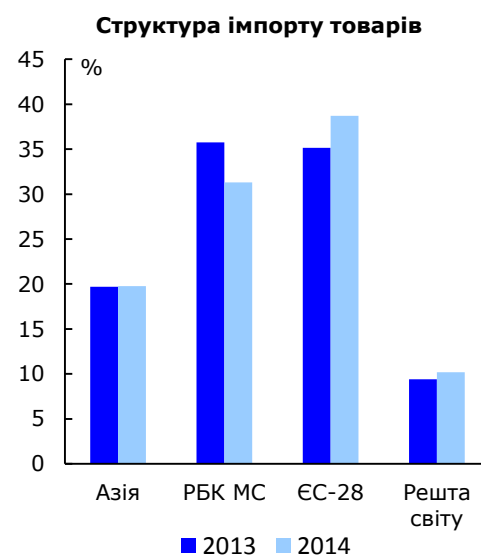
Торговельні суперечки з Росією також набували форми заборон імпорту. Протягом 2014 року Росія заборонила імпорт українських свинини, сирів, картоплі, молочної продукції та алкогольних напоїв. З іншого боку, через вторгнення Росії, окупацію та анексію нею українських територій, Україна запровадила

Джерело: Держстат

Джерело: Держстат

Джерело: Держстат

обмеження торгівлі з нею зброєю, військовим обладнанням та технікою, а також продукцією подвійного призначення.

Додаткове ввізне мито. Наприкінці 2014 року, для покращення платіжного балансу, Верховна Рада дозволила Уряду запровадити додаткове ввізне мито (на 12 місяців) на рівні 10% для сільськогосподарських та продовольчих товарів (групи 1-24 УКТ ЗЕД) та 5% для решти імпорту незалежно від країни походження. Деякі мінеральні продукти та ліки було виключено з-під дії надбавки. Оскільки прийняті закони^{xxxiii} суперечили зобов'язанням України перед МВФ та ЄС, їх застосування було відкладено до завершення консультацій. Проте, надбавку було запроваджено наприкінці лютого 2015 року до завершення консультацій.

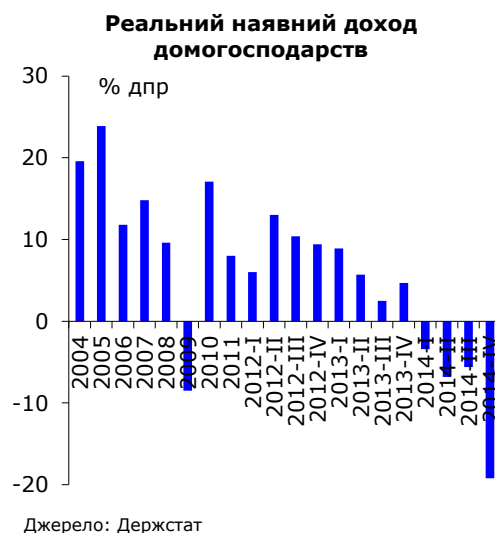
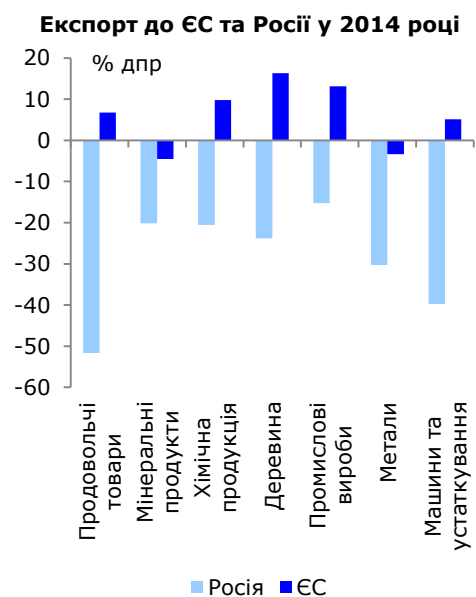
Міграція: Щонайменше 800 тис. осіб залишили Донбас та Крим

Міграційні потоки. Анексія Криму Росією та війна на Донбасі спричинили відтік населення з цих регіонів у 2014 році. Відповідно до даних Державної служби з надзвичайних ситуацій, яка відповідає за вивезення переселенців з окупованих територій, кількість внутрішньо переміщених осіб досягла 614,5 тис. станом на 27 грудня. Більшість з них залишили Донецьку та Луганську області (594,5 тис.), менша частина — Крим (19,9 тис.). Половина переміщених осіб оселилися у Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій областях, а також у контрольованих урядом районах Донецької та Луганської областей. Крім того, згідно з даними Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, 590,5 тис. громадян України шукали притулку (248,5 тис.) чи претендували на отримання іншого легального статусу (342 тис.) за кордоном.^{xxxiv} Більшість з них перебували у Росії.^{xxxv} Ці числа можуть бути неповними, оскільки частина вимушених переселенців не інформувала владу про переїзд з Донбасу або з Криму. Станом на 1 січня 2014 року у Криму та на окупованих територіях Донбасу мешкали відповідно 2,4 млн та 3,8-4,0 млн осіб.

Регулювання. У 2014 році Україна прискорила виконання Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України (ПДЛВР), яке сповільнилося попереднього року. У травні парламент прийняв пакет законів, необхідних для реалізації плану. Закони стосувалися (1) посилення захисту осіб, які шукають притулку, та надання їм безоплатної медичної допомоги, (2) боротьби з корупцією (шляхом внесення змін до правил розкриття інформації державними службовцями та до процедури державних закупівель), (3) ліквідації дискримінації на ринку праці, а також (4) посилення захисту даних. Необхідні нормативні акти також було прийнято на урядовому та відомчому рівнях. Приймаючи до уваги ці кроки, Європейська комісія дійшла висновку про виконання Україною першого етапу ПДЛВР (законодавчі, нормативні та інституційні зміни), і почала оцінку виконання другого етапу (впровадження змін).^{xxxvi} В рамках реалізації другого етапу плану, Україна завершила підготовку до видачі біометричних паспортів (видача розпочалася у 2015 році). Для виконання плану Україна також мала вжити інших заходів, зокрема підвищити рівень захисту даних, поліпшити міжвідомчий обмін інформацією, покращити обладнання Державної прикордонної служби, а також посилити боротьбу з організованою злочинністю. Однак темпи здійснення цих заходів були повільними. Виконання другого етапу ПДЛВР дозволить ЄС скасувати візи на короткострокові поїздки українців до ЄС.

Зарплати та доход: Різне падіння реальної заробітної плати

Висока інфляція, скрадана фінансова ситуація компаній, незмінні соціальні стандарти та високий фіскальний тиск призвели до падіння реального наявного доходу домогосподарств на 8,4%. Доход від усіх джерел скоротився в реальному вимірі, крім поточних трансфертів (ця категорія включає перекази з-за

кордону, страхові виплати, фіскальні трансферти домогосподарства, окрім соціальних виплат). Видатки на сплату відсотків за кредитами та інші сплачені домогосподарствами трансферти (як-то сплата за страховку, членські внески та перекази за кордон) зросли, що відображає зміну обмінного курсу. Номінальний наявних доход зріс лише на 2,6%.

Доход від заробітної плати впав на 8,6% в реальному виразі через падіння реальної середньої заробітної плати на 6,5% та збільшення безробіття (див. *Ринок праці*). Реальна заробітна плата скоротилась через обмежене зростання номінальної заробітної плати, високу інфляцію та запровадження військового збору як додатку до ПДФО. Так, номінальна заробітна плата зросла на 5,9% завдяки частковій індексації заробітної плати на інфляцію та підвищенню заробітної плати компаніями, які мають доходи в іноземній валюті. Зростання заробітної плати було стримано незначним збільшенням мінімальної заробітної плати, яку було востаннє підвищено в грудні 2013 року (див. *Соціальна політика*). Саме цей фактор традиційно був найбільшим рушієм зростання середньої заробітної плати особливо в промисловості та бюджетних секторах. Заробітна плата скоротилась в реальному виразі для більшості працівників (передусім, державних службовців). Водночас працівники приватних компаній в сфері послуг, як-то торгівля, ІТ, транспорт, професійних послуг отримали підвищення рівня оплати праці темпами, які були близькими або перевищили темпи інфляції в середньому протягом року (хоча для більшості з них реальна заробітна плата таки скоротилась в другому півріччі 2014 року). Середня заробітна плата в промисловості зросла на 5,7% з найнижчими темпами зростання в машинобудуванні, яке постраждало через низький внутрішній та зовнішній попит (див. *Промислове виробництво*). Галузі, які традиційно орієнтовані на внутрішній ринок (як-то харчова промисловість, легка промисловість та фармацевтика) спромоглися збільшити заробітні плати на понад 7%.

Доход від соціальної допомоги та поточних трансфертів скоротився на 7,3% в реальному вимірі, оскільки мінімальна пенсія залишилась на рівні грудня 2013 року. Збільшення відсоткових ставок по депозитах та знецінення гривні підтримали доходи від власності (відсотки по депозитах становлять основну частку доходів від власності, які серед іншого також включають доходи від здавання в оренду землі та дивіденди). Так, доход від власності скоротився лише на 2,0% в реальному виразі, незважаючи на зняття депозитів з банків у 2014 році. Хороший врожай та, ймовірно, сильніший внутрішній попит на послуги та товари дрібних власників (через імпортозаміщення) пояснюють падіння реального змішаного доходу та прибутків лише на 0,6%.

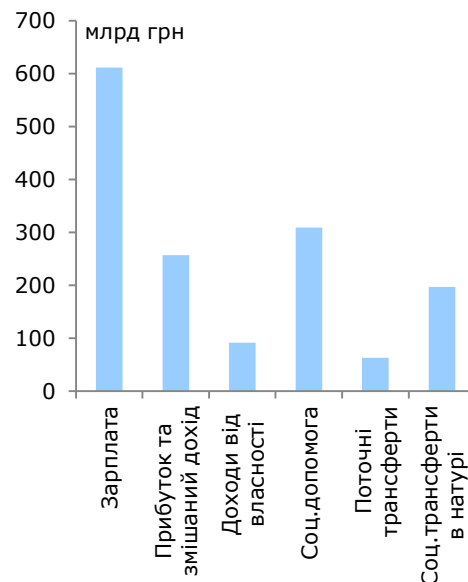
Ринок праці: Важкі часи для пошуку роботи

Безробіття. У 2014 році рівень безробіття (за методологією МОП) становив 9,3% економічно активного населення у віці 15-70 років. Це на 2 відсоткові пункти вище ніж у 2013 році. Безробіття зросло у зв'язку зі спадом виробництва практично у всіх секторах економіки, що обумовлено війною на Сході України та падінням попиту (див. *ВВП*).

Також, у 2014 році помінялася квартальна сезонна динаміка зайнятості. Безробіття зросло у третьому кварталі (до 9,5%), тоді як раніше це був період з найменшим рівнем безробіття. В останньому кварталі частка безробітних становила уже 10,6%. Настільки високий рівень безробіття в останнє був зафіксований у першому кварталі 2002 року.

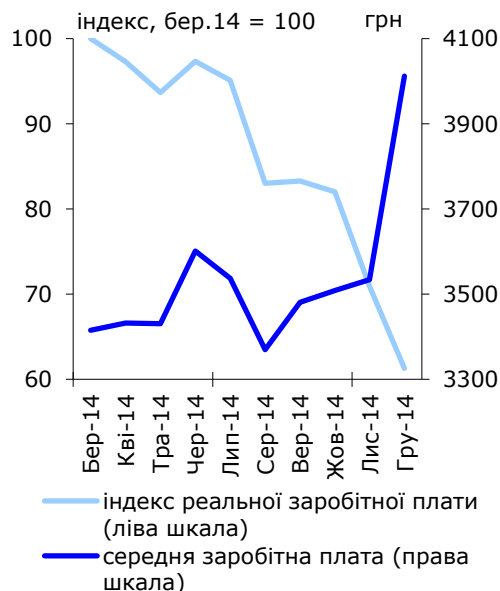
У зв'язку зі спадом виробництва у промисловості (див. *Промислове виробництво*) та будівництві, суттєво зріс рівень безробіття серед чоловіків. Як наслідок, рівень безробіття для чоловіків у 2014 році був значно вищим за рівень безробіття жінок (відповідно 10,8% та 7,5%).

Доход домогосподарств

Джерело: Держстат

Середня заробітна плата*

*не враховуючи АР Крим

Джерело: Держстат

Рівень безробіття в селах та містах виріс приблизно на 2 відсоткові пункти відповідно до 9,5% та 9,2%. Вищий рівень безробіття в сільській місцевості, може бути спричинений вищою часткою некваліфікованих працівників, яких звільняють у першу чергу під час кризи.

Вимушена неповна зайнятість. Як і протягом кризи 2009 року, у 2014 році компанії намагалися не звільняти своїх працівників, а натомість переводили їх на неповний робочий день. Середня частка працівників зайнятих неповний робочий день збільшилася з 7,9% у 2013 році до 9,9% у 2014^{xxxvii} (на 89 000 працівників). Промисловість та транспорт стали двома секторами з найбільшою часткою працівників з неповним робочим тижнем (відповідно 18,7% та 19,9%). В промисловості найбільше постраждали працівники підприємств по виробництву електричного обладнання (59,2% працівників працювали неповний робочий тиждень у 2014 році) та підприємств по виробництву автомобілів (52,7% працівників працювали неповний робочий тиждень). Це є наслідком скорочення виробництва та вже високого рівня часткової зайнятості у 2013 році (відповідно 37,4% та 39,3%).

Середня кількість працівників, що знаходилися у відпустках без збереження заробітної плати, у 2014 році скоротилася на 7 000 працівників. Зокрема, кількість працівників на неоплачуваних відпустках зменшилася на 9 500 людей у промисловості і на 5 300 у будівництві. Найвірогідніше, працівники, що перебували на неоплачуваних відпустках у 2013 році, були звільнені з роботи у 2014 через погіршення бізнес очікувань (див. *Діловий клімат - підприємства*). В інших секторах частка таких працівників була незначною.

Зареєстроване безробіття. Кількість зареєстрованих безробітних зменшилася з 470 000 у 2013 році до 459 000 у 2014 році, незважаючи на зростання безробіття згідно з методологією МОП. Зареєстроване безробіття зменшилося як в розрізі статі (на 2,6% для жінок і на 2,3% для чоловіків), так і в розрізі місця проживання (на 5,3% у сільській місцевості та на 0,6% в містах). Це, можливо, пояснюється тим, що існують проблеми із реєструванням безробітними громадян із Криму і окупованої території на Донбасі.

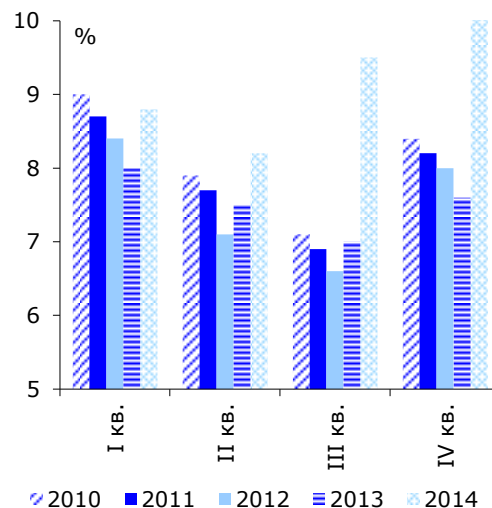
Фіскальна політика: Секвестр бюджету внаслідок високого фіскального тиску

Фіскальна політика була основним пріоритетом Програми МВФ та порядку денного реформ уряду. В рамках фіскальної консолідації уряд збільшив податки та спробував стримати зростання видатків. Це пояснюється скороченням доходів внаслідок рецесії та потребою збільшити видатки на оборону та безпеку через війну на Сході.

Бюджетний процес 2014 року. 16 січня 2014 року Верховна Рада ухвалила Державний бюджет на 2014 рік.^{xxxviii} Доходи та видатки Державного бюджету було затверджено на рівні 23,7% та 27,1% від офіційно прогнозованого ВВП (відповідно 392 млрд грн та 447 млрд грн). Дефіцит Державного бюджету у 3,6% від ВВП планували профінансувати за рахунок внутрішніх запозичень. Фіскальні показники ґрунтувались на оптимістичному макроекономічному прогнозі. Зокрема, зростання реального ВВП за оцінкою мало становити 3,0%. В цілому, в початковій версії закону про Державний бюджет уряд покладався на зовнішньому фінансування з боку Росії, щоб відкласти запізниле бюджетну консолідацію.

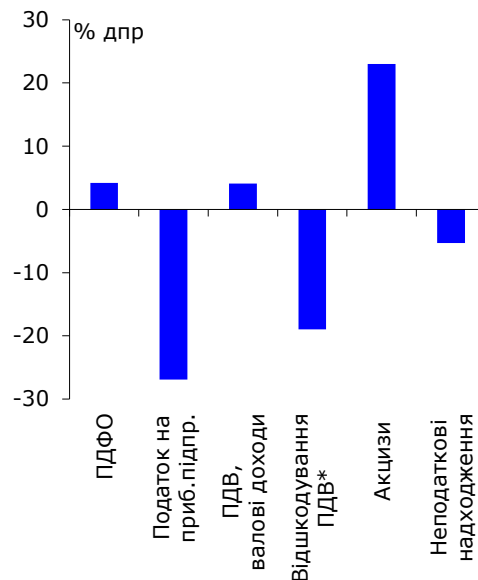
Оскільки економічна ситуація погіршилась, а фінансування з боку Росії стало неможливим, новий уряд був змушений секвеструвати бюджет при ухваленні перших рішень економічної політики. Перегляд бюджету в березні був першим кроком в напрямку фіскальної консолідації, яка була необхідною для отримання нової програми МВФ (див. *Політика*).^{xxxix} Заплановані доходи Державного бюджету було знижено на 5,7% до 373 млрд грн, що

Рівень безробіття (МОП)

Джерело: Держстат

Зростання доходів Зведеного бюджету у 2014 році

* Відшкодування ПДВ готівкою (без врахування ПДВ-облігацій)
Джерело: звіти Державного казначейства

відображало нові економічні реалії. Заходів, покликаних збільшити доходи, як-то вищі акцизи та рентні платежі, збільшення ПДФО, не було достатньо, щоб компенсувати зменшення податкової бази (зокрема, через анексію Криму). Заплановані видатки Державного бюджету було скорочено на 8,8% до 315 млрд грн. Внутрішнє фінансування дефіциту було знижено через низький попит, тоді як зовнішнє фінансування було збільшено, щоб врахувати очікувану фінансову допомогу від міжнародних донорів.

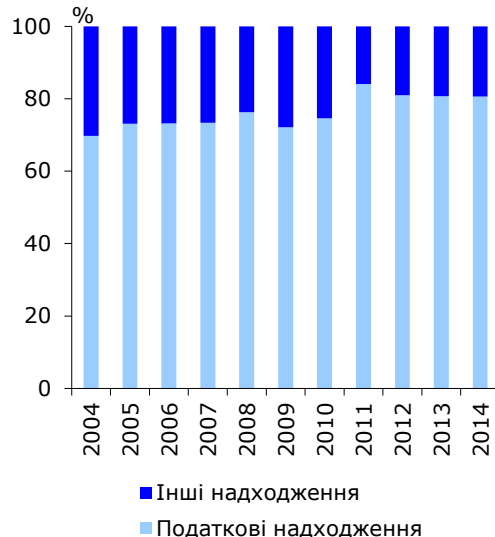
Зокрема, з боку доходів, уряд збільшив ряд податків, включно із ставками акцизів та рентних платежів. З квітня 2014 року було відновлено пенсійний збір із покупки готівкової та безготівкової іноземної валюти, що призначено для наповнення бюджету Пенсійного фонду (зі ставкою 0,5%). Крім того, уряд збільшив прогресивність ПДФО, оскільки підвищив ставку податку для вищих доходів. Він також підвищив оподаткування пасивного доходу. У 2014 році інвестиційний дохід було оподатковано за ставкою 15–25% (раніше, ставка оподаткування такого доходу становила 5% порівняно із загальною ставкою ПДФО у 15% та 17%). Такий підхід є доцільним, оскільки нижче оподаткування інвестиційного доходу раніше використовувалось юридичними особами для мінімізації оподаткування (зокрема, зниження сум нарахувань на заробітну плату).

Зважаючи на високий фіскальний тиск, уряд скасував заплановане на 2015 рік зниження ставки ПДВ та зменшив пільги зі сплати ПДВ. Зокрема, з 1 квітня 2014 року було запроваджено ПДВ за ставкою 7% на медикаменти та медичні продукти. Щоб вирішити проблему із простроченою заборгованістю із відшкодування ПДВ уряд відновив практику відшкодування ПДВ за рахунок спеціального випуску ОВДП (на суму 7,0 млрд грн).^{xi} З огляду на обмежені бюджетні доходи це було правильним рішенням проблеми, оскільки воно збільшило ліквідність експортерів, які стикнулись із зниженням доходів (див. *Фінансовий стан підприємств*).

З боку видатків, уряд знизив фінансування більшості програм включно з видатками на соціальний захист та капітальними видатками. Було скасовано заплановане підвищення прожиткового мінімуму, а окремі негрошові пільги стали адресними, тоді як окремі види соціальних виплат було знижено (див. *Соціальна політика*). Уряд також передбачив зниження чисельності державних службовців (яке лише дуже незначно виконано у 2014 році). Водночас уряд збільшив видатки на житлово-комунальні субсидії та запровадив компенсацію видатків на оплату житлово-комунальних послуг внаслідок збільшення тарифів на ці послуги (див. *Соціальна політика та Енергетика*). Це, в свою чергу, призвело до зниження фінансування дефіциту Нафтогазу, хоча його підтримка залишилась високою передусім через механізм рекапіталізації за рахунок спеціального випуску ОВДП (див. *Державний борг*).

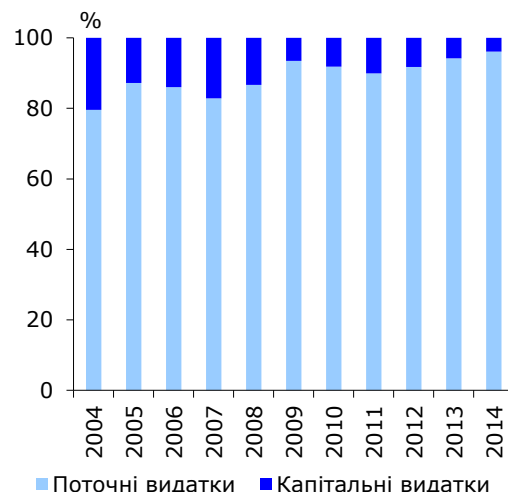
Наступний суттєвий перегляд бюджету відбувся в липні. Бюджетні показники було переглянуто, щоб врахувати нижчі за планові доходи бюджету та потребу збільшити фінансування видатків на оборону та безпеку. Зміни були також необхідні з огляду на потребу відповідати переглянутим в Програмі МВФ бюджетним показникам. Було збільшено плановий показник доходів на 4,9 млрд грн до 373 млрд грн, тоді як планові надходження від ПДВ та ППП було знижено. Зокрема, для компенсації нижчої податкової бази уряд знову збільшив ставки акцизів та рентних платежів та скасував ряд податкових пільг. Було запроваджено військовий збір зі ставкою 1,5% як додаткової частини ПДФО (передбачалось, що збір існуватиме лише протягом 2014 року). Уряд також запровадив оподаткування відсотків з депозитів, передбачивши відповідальність банків за перерахування 15% від доходу у вигляді відсотків до бюджету. Чинні правила відшкодування ПДВ для сільськогосподарських підприємств було подовжено до 31 грудня з 1 жовтня.

Структура доходів Зведеного бюджету

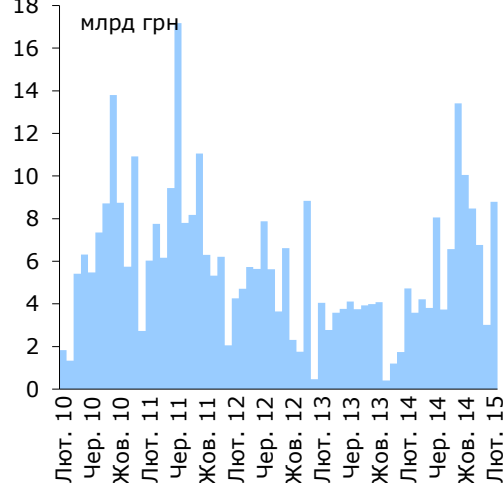
Джерело: Звіти Держказначейства

Структура видатків Зведеного бюджету

Джерело: Звіти Держказначейства

Баланс коштів на Єдиному казначейському рахунку

* на початок місяця
Джерело: Державне Казначейство

Уряд також запровадив суттєві зміни в адмініструванні ПДВ, що повинні були набути чинності з 1 січня 2015 року. Зокрема, відповідно до змін компанії повинні будуть сплачувати ПДВ авансом, що покликано знизити зловживання зі сплати ПДВ. Водночас це означає, що компанії не зможуть отримувати фактично безвідсоткові бюджетні позики та відповідно стикнуться із вищою ефективною ставкою податку.

З боку видатків, ще раз було знижено видатки, не пов'язані із обороною, що компенсувало збільшення видатків на фінансування статей оборони та безпеки. Зокрема, фінансування ряду центральних органів виконавчої влади було знижено, оскільки було заборонено проведення перевірок, інспекцій та інших контролюючих заходів без попередньої згоди уряду. Уряд також скасував виплату премій та надбавок народним депутатам, міністрам та головам інших державних органів. Було наголошено на планах скоротити чисельність працівників в державному секторі. Також було знижено державну допомогу вугільному сектору для врахування втрати шахт на окупованій території на Сході та збільшення закупівельної ціни вугілля.

Водночас плановий показник дефіциту Державного бюджету залишився незмінним. Разом з тим, було збільшено граничний розмір державного боргу з 664 млрд грн до 807 млрд грн, оскільки квазі-фіскальні видатки на рекапіталізацію Нафтогазу та державних банків збільшились, а номінований в іноземній валюті борг зріс внаслідок знецінення гривні (див. *Державний борг*).

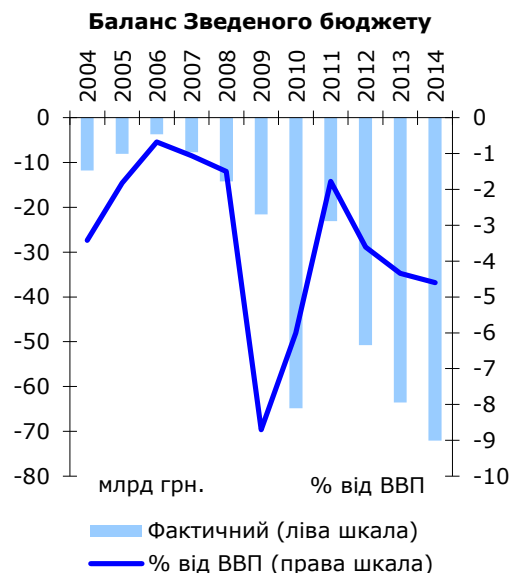
Виконання бюджету. Доходи Зведеного бюджету у 2014 році зросли на 5,5% (без врахування сум відшкодування ПДВ за рахунок спеціального випуску ОДВП) через знецінення гривні, пришвидшення інфляції та зміни в податковому законодавстві. Водночас скориговані на інфляцію доходи скоротились на 7,3% через анексію Криму, війну на Сході та економічну рецесію.

Знецінення гривні призвело до вищої частки імпорту в базі оподаткування і відповідно сприяло більшим надходженням від ПДВ та акцизів із ввезених товарів. Скорочення відшкодування ПДВ готівкою підтримало чисті доходи від ПДВ. Вищі доходи з рентних платежів та акцизів було забезпечено кількома підвищеннями ставок. Доходи від ПДВ (чисті) та акцизів зросли відповідно на 13,8% та 23%. Надходження від ПДФО збільшились на 4,2%, оскільки податкові надходження на одного платника податку зросли внаслідок збільшення фонду оплати праці та запровадження військового збору, що компенсувало падіння кількості платників податку. Водночас доходи від ППП впали на 36,9% внаслідок гірших фінансових результатів підприємств (див. *Фінансовий стан підприємств*).

Неподаткові надходження скоротились на 5,3%. Зокрема, трансферт прибутку НБУ до Державного бюджету знизився на 19,4%. Складна економічна ситуація та нижчі доходи з окупованої території призвели до падіння власних доходів бюджетних установ на 16,7%.

В цілому, доходи Зведеного бюджету були на 6,6% нижчими за план. Зокрема, уряд виявився занадто оптимістичним щодо доходів від податкових змін, запроваджених з серпня 2014 року.

Затримка у виконанні Програми МВФ та проблеми в українському фінансовому секторі обмежили доступ до фінансування та призвели до недофінансування видатків Зведеного бюджету на 11,3% від планового показника. Все ж, видатки зросли в номінальному виразі на 3,4%. Зокрема, дефіцит Зведеного бюджету (без врахування рекапіталізації Нафтогазу та державних банків) на рівні 72,0 млрд грн був на 32,7% нижчим за план через скасовану приватизацію. В результаті капітальні видатки зазнали найбільшого недовиконання (на 50%), що може зашкодити економічному відновленню в середньостроковій перспективі. Фінансування інших незахищених статей видатків також було скорочено, тоді як видатки на оборону та безпеку та захищені

* без врахування коштів на рекапіталізацію
Джерело: Звіти Держказначейства

Джерело: Звіти Держказначейства

статті видатків на соціальний захист було профінансовано близько до планових показників.

Адміністрування. У 2014 році статус Міністерства доходів та зборів було знижено до Державної фіскальної служби, підпорядкованої Міністерству фінансів.^{xi} Ключова відмінність полягає у поверненні відповідальності за розробку політики до Міністерства фінансів, що є доцільним кроком.

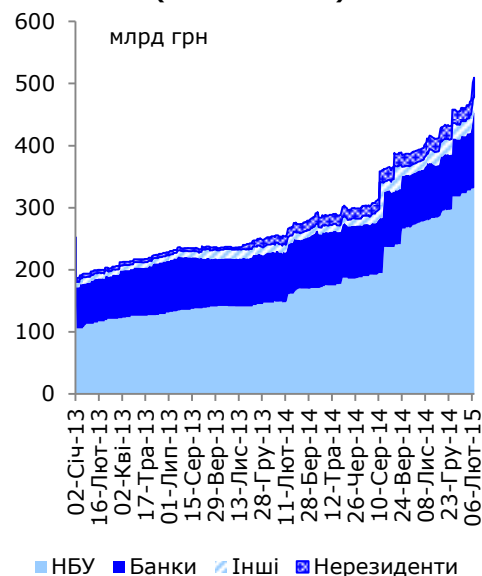
Державна допомога. Парламент нарешті ухвалив Закон про надання державної допомоги суб'єктам господарювання,^{xiii} що визначає процедури надання державної допомоги, покликані усунути шкоду для конкуренції та неефективні державні видатки. Очікується, що впровадження закону завершить поточну практику, коли державну допомогу часто надають пов'язаним компаніям в ручному режимі. Антимонопольний комітет стане відповідальним за дотримання процедур щодо надання державної допомоги відповідно до регулювання ЄС. Зокрема, він буде зобов'язаний аналізувати всі регулювання та законопроекти, покликані надати якісь переваги компаніям або секторам економіки, щодо їх впливу на конкуренцію. Перехід до нових правил буде поступовим і завершиться лише через три роки. Хочеться сподіватись, що протягом цього часу інституційна спроможність Антимонопольного комітету посилиться, оскільки на сьогодні він характеризується обмеженою незалежністю та слабкою інституційною спроможністю.

Ухвалення Державного бюджету на 2015 рік. Парламент ухвалив Закон про Державний бюджет на 2015 рік о 5-й ранку 29 грудня 2014 року. Бюджет було підготовлено на основі численних правок до Податкового та Бюджетного кодексів та інших законодавчих актів. План доходів Державного бюджету у 476 млрд грн був досить оптимістичним, оскільки означав зростання доходів на 31% порівняно із фактичними доходами 2014 року. Основними чинниками зростання доходів є вищі ставки рентних платежів та акцизів, дещо більша податкова база, підвищення ставки ПДФО для оподаткування пасивних доходів до 20% та перерозподіл доходів Зведеного бюджету на користь Державного бюджету; зокрема, 25% доходів від ПДФО (60% у випадку м.Київ) буде спрямовано до Державного бюджету. Військовий збір було зроблено постійним. Уряд також передбачив запровадження 5–10% додаткового ввізного мита (після консультацій з ЄС та МВФ). Крім того, трансферт прибутку НБУ до бюджету було підвищено до 65,4 млрд грн порівняно із 22,8 млрд грн у 2014 році.

З позитивних змін законодавства з питань оподаткування варто відмітити ухвалення парламентом певного зниження податкового тягаря завдяки гармонізації застосування подібних податків та запровадженню простіших стандартів обліку при обчисленні ППП. Це може полегшити діяльність бізнесу. Було також передбачено зміни у сплаті єдиного соціального внеску (ЄСВ). Зокрема, компанії, що підвищать у 2015 році заробітну плату принаймні на 30% порівняно із середньою заробітною платою у 2014 році і в результаті сплачуватимуть працівникам заробітну плату вищу, за 3 розмірі мінімальної заробітної плати, отримали можливість сплачувати ЄСВ за нижчою ставкою, ніж звичайна.

Дефіцит Державного бюджету заплановано у сумі 63,7 млрд грн або 3,7% від ВВП (на основі офіційного прогнозу ВВП). Надходження від приватизації знову передбачено у 17 млрд грн, що може бути виконано лише за припущення більшої політичної та економічної стабільності в країні. Водночас запланований дефіцит сектору державного управління відповідно до методології МВФ заплановано у близько 6% від ВВП. Зокрема, уряд планує здійснювати спеціальні випуски ОДВП для рекапіталізації Нафтогазу та енергетичних компаній та кількох комерційних банків (якщо ці банки самостійно не збільшать капітал відповідно до вимог), а також надання фінансування Фонду гарантування вкладів.

ОВДП, які знаходяться в обігу
(за власником)

Джерело: НБУ

Доходи Державного бюджету

* план

Джерело: Державне казначейство, Закон про Державний бюджет на 2015 рік

З боку видатків уряд збільшив фінансування статей оборони та безпеки. Водночас він дещо упорядкував програми соціальної допомоги завдяки їх більшій адресності до бідних та скасування ряду пільг.

Державний борг: Рекордно високий рівень державного боргу

У 2014 році знецінення гривні, економічний спад та зростання витрат на оборону спричинили загострення проблеми стійкості державного боргу. Загальний державний борг (прямий та гарантований) зріс майже вдвічі до 1,1 трлн грн. Він збільшився по відношенню до ВВП з 40,2% до 70,3%.^{xiii} Частка зовнішнього боргу у загальному державному борзі зросла на 4,2 відсоткові пункти до 55,6% через знецінення гривні та надання фінансової допомоги офіційними міжнародними донорами.

Внутрішні запозичення. Станом на кінець 2014 року сума ОВДП в обігу зросла на 81,3% дпр до 458 млрд грн внаслідок випуску нових облігацій, а також знецінення гривні.^{xiv} Здебільшого, облігації було випущено для рекапіталізації державних банків, Нафтогазу та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також для погашення заборгованості з відшкодування ПДВ. Попит на інші облігації (випущені з метою фінансування бюджету), в основному, розподілилися між короткостроковими і середньостроковими облігаціями (43,1% і 44,9% від загального обсягу розміщення ОВДП, відповідно)^{xv}. Розміщення ОВДП, номінованих в іноземній валюті (доларах США та євро), суттєво зменшилось через низький попит і вищу вартість таких запозичень для уряду з огляду на знецінення гривні.^{xvi} При цьому переважали короткострокові облігації.

У 2014 році уряд продовжив збільшувати статутний капітал державних підприємств та банків. Зокрема, уряд здійснив спеціальний випуск ОВДП для рекапіталізації Нафтогазу на суму 96,6 млрд грн, Ощадбанку - на суму 11,6 млрд грн та Державного експортно-імпортного банку України - на суму 5 млрд грн. Кабінет міністрів надав кредит Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у вигляді спеціального випуску облігацій внутрішньої державної позики на суму 10,1 млрд грн. Оскільки більшість облігацій, випущених з метою рекапіталізації, опинилися в портфелі НБУ, частка облігації, які знаходяться у власності НБУ, зросла на 11,2 відсоткових пунктів до 69,5% від загального обсягу ОВДП в обігу, тоді як частка банків знизилася з 32,1% до 20,4%.

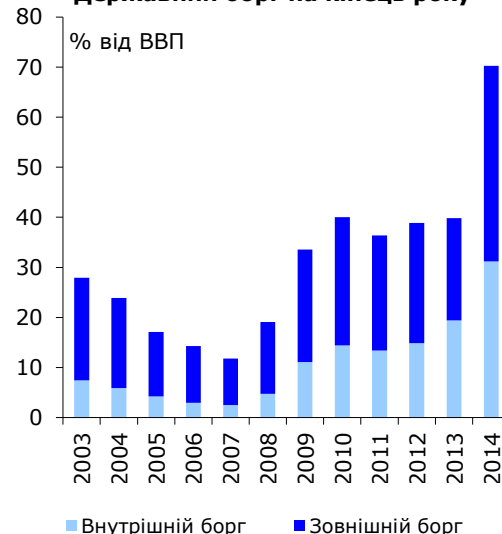
У 2014 році Міністерство фінансів знову здійснило спеціальний випуск ОВДП для погашення заборгованості з відшкодування ПДВ (6,9 млрд грн). Облігації були випущені строком на 5 років під 9,5% річних з виплатою купону раз на півроку разом з амортизацією 10% від основної суми (часткове погашення ПДВ-облігацій у розмірі 10% від їхньої номінальної вартості).^{xvii}

Крім того, уряд випустив ОВДП на суму 20 млрд грн для відшкодування заборгованості перед НБУ, яка виникла внаслідок наданої уряду коштів для погашення боргу перед МВФ в рамках Програми «стенд-бай» 2010 року.

Зовнішні запозичення. У 2014 році валові зовнішні запозичення в гривневому еквіваленті зросли на 83,1% через знецінення гривні та отримані кошти в рамках міжнародних програм фінансової допомоги Україні.

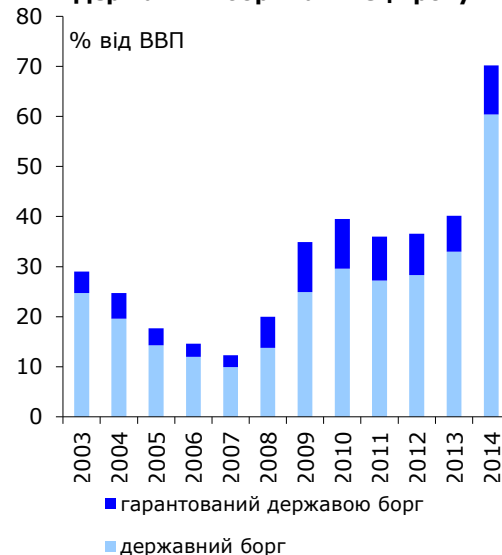
Зокрема, уряд отримав два транші кредиту МВФ відповідно до дворічної програми кредитування «Стенд-бай» на суму 4,6 млрд дол. США (із загальної суми 17,0 млрд дол. США) для підтримки програми економічних реформ в Україні. Крім того, ЄС надав 1,4 млрд євро для України в рамках двох програм з макрофінансової допомоги (1,6 млрд євро), спрямованих на підтримку структурних реформ для забезпечення сталого економічного зростання та стійкого фінансового становища держави.

Державний борг на кінець року

Джерело: Міністерство фінансів

Державний борг на кінець року

Джерело: Міністерство фінансів

Світовий банк виділив 1,3 млрд дол. США в рамках Першої позики на політику розвитку для проведення інституціональних реформ та реалізації програми антикризового управління у фінансовому секторі України. Позика була надана на шістнадцять років з семирічним пільговим періодом та плаваючою ставкою (0,63% річних станом на дату підписання кредитної угоди).

У травні Міністерство фінансів розмістило п'ятирічні єврооблігації на суму 1 млрд дол. США відповідно до Угоди про гарантії запозичень між урядами України та США. Також Україна одержала допомогу від урядів Канади та Японії (200 млн дол. США і 100 млн. дол. США, відповідно).

Підсумовуючи, значний пакет міжнародної фінансової допомоги Україні дав змогу урядові своєчасно й в повному обсязі виконати свої зобов'язання щодо обслуговування боргу у 2014 році. Тим не менш, відновлення боргової стійкості вимагає від уряду подальших кроків в рамках фіскальної консолідації.

Соціальна політика: Заморожені соціальні стандарти

Соціальна стандарти та мінімальна зарплата. Прожитковий мінімум та, в результаті, мінімальна пенсія та мінімальна заробітна плата, залишались у 2014 році на рівні грудня 2013 року. Зокрема, уряд у березні скасував заплановане раніше на липень та грудень підвищення прожиткового мінімуму в рамках заходів з фіскальної консолідації (див. *Фіскальна політика*).^{xlviii} Через різке пришвидшення інфляції соціальні стандарти зменшились в середньому на 5,8% у 2014 році та 24,9% дпр в грудні 2014 року. Розмір соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям також залишався незмінним у 2014 році в номінальному виразі, оскільки розмір допомоги визначено як частку прожиткового мінімуму. Водночас мінімальну пенсію та соціальні виплати в межах прожиткового мінімуму було індексовано на інфляцію.

Соціальна допомога. Негрошові пільги окремим групам працівників державного сектору (суддям, міліціонерам, тощо) стали більш адресними. Лише працівники відповідних професійних груп із доходами нижчими за 1,4 розмірів прожиткового мінімуму надалі мають право отримувати передбачені законодавством пільги.

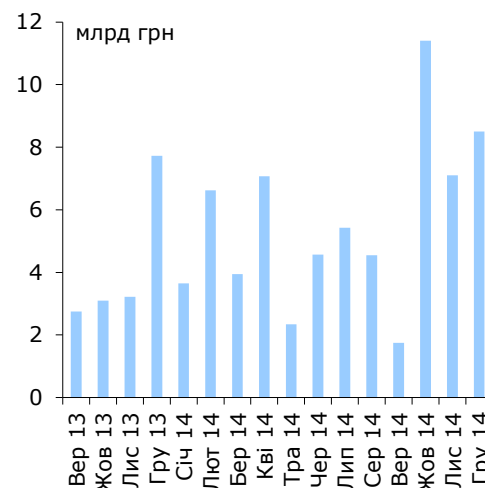
Крім того, з липня 2014 року уряд знизив соціальну допомогу сім'ям з дітьми. Зокрема, розмір допомоги при народженні дитини було уніфіковано сумою 41280 грн або 40 прожиткових мінімумів (на 2014 рік), тоді як раніше ця допомога становила 30 прожиткових мінімумів для першої дитини, 60 – для другої та 120 – для третьої та наступної дитини. Допомогу сплачуватимуть протягом трьох років, незважаючи на те, скільки дітей має родина (раніше допомога сплачувалась від двох до шести років). Водночас було скасовано допомогу по догляду за дитиною до шести років.

Субсидії. У 2014 році уряд спробував захистити бідні домогосподарства від впливу підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги (див. *Енергетика та Комунальні послуги*).

По-перше, в липні уряд почав виплачувати спеціальну компенсацію домогосподарствам із доходом, нижчим за прожитковий мінімум. Виплата повністю покривала різницю в рахунку за житлово-комунальні послуги до і після підвищення тарифів на газ, електроенергію та опалення. Ця компенсація була додатком до звичайних житлово-комунальних субсидій, що надавались домогосподарствам із часткою видатків на житлово-комунальні послуги вище 15% доходу (10% для домогосподарств, які складаються лише з непрацевдатних осіб). Компенсацію було передбачено на опалювальний період 2014–2015 років, після чого було передбачено ухвалити нові зміни до надання житлово-комунальних субсидій.

З 1 жовтня уряд ухвалив зміни до надання житлово-комунальних субсидій. Він запровадив нові соціальні норми споживання житлово-комунальних послуг замість попередніх норм. Норми

Обсяги розміщення ОВДП у грн (без врахування рекапіталізації)

Джерело: НБУ

Прожитковий мінімум, грн

	2012		2013	
	Січ.	Груд.	Січ.	Груд.
Загальний показник	1017	1095	1108	1176
<i>Зокрема:</i>				
Діти віком до 6 років	893	961	972	1032
Діти віком від 6 до 18 років	1112	1197	1210	1286
Працевдатні особи*	1073	1134	1147	1218
Особи, які втратили працездатність**	822	884	894	949

Примітка: * мінімальна заробітна плата

** мінімальна пенсія

Джерело: Закони про Державний бюджет на 2012 та 2013 роки

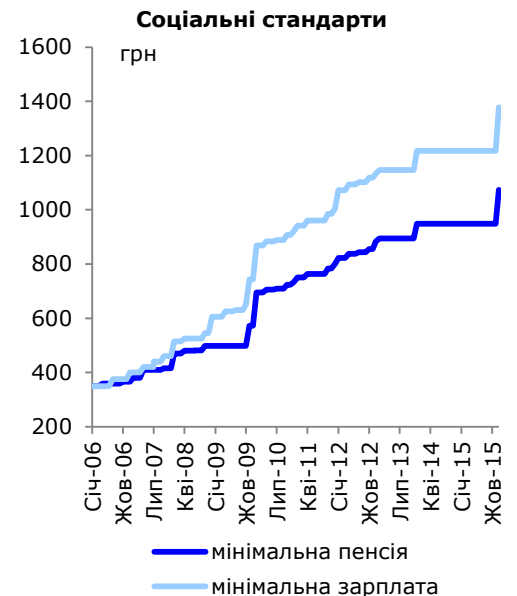
було визначено для розміру житла, використання газу та води, споживання електроенергії, що враховуються при наданні субсидій. Якщо домогосподарство використовує воду та газ понад передбачені норми, то відповідні витрати виключаються із суми субсидії. Водночас уряд змінив формулу для обчислення частки доходу домогосподарства, яка дозволяє йому отримувати субсидію. Раніше держава гарантувала надання субсидій лише за умови, якщо видатки на житлово-комунальні послуги перевищували 15% від доходу за умови дотримання норм споживання. Різницю покривала субсидія. Тепер максимальний платіж за житлово-комунальні послуги, який надає право домогосподарству отримати субсидію, залежить від розміру доходу. Домогосподарства із доходом на одну особу на рівні прожиткового мінімуму матимуть право отримати субсидію, якщо видатки на житлово-комунальні послуги перевищують 7,5% їх доходу. Ті, хто мають середні доходи у розмірі 4 прожиткових мінімумів зможуть отримати субсидію лише, якщо витрачають на ці послуги понад 30% від доходу. Нова формула покликана зробити житлово-комунальні субсидії більш адресними до бідних і, отже, знизити перетік до багатших домогосподарств. Водночас реальна цінність субсидій буде занижена, якщо соціальні стандарти зростатимуть повільніше за темпи інфляції, що призведе до ризику затяжкого тягаря платежів за житлово-комунальні послуги для бідних, але не найбідніших домогосподарств.

Система соціального страхування. 28 грудня 2014 року Верховна Рада ухвалила рішення об'єднати Фонд соціального страхування у випадку тимчасової втрати працездатності та Фонд соціального страхування у зв'язку із нещасним випадком на виробництві в єдиний Фонд соціального страхування. Це рішення за оцінкою призведе до зниження адміністративних видатків та усуне дублюючі та непотрібні функції, які раніше виконували обидва Фонди. Зокрема, парламент вже скасував кілька недоцільних функцій фондів, як-то оплату перебування застрахованих осіб та їх дітей в санаторіях, а також фінансування самих санаторіїв.

Схід. В жовтні уряд ухвалив рішення про припинення здійснення виплат соціальної допомоги та пенсій особам, які проживають на окупованій території Донбасу. Щоб отримати пенсію та соціальну допомогу відповідні особи повинні зареєструватись на підконтрольній Україні території.^{xlix} За даними Міністерства соціальної політики більшість пенсіонерів зареєструвались на контрольованій території та продовжують отримувати свої виплати.

Водночас уряд запровадив виплату соціальної допомоги переселенцям з окупованих територій у сумі 884 грн для непрацездатних осіб та 442 грн для працездатних осіб.^l Максимальний розмір допомоги на одну родину становить 2400 грн на місяць. Допомогу сплачують не більше шести місяців. Якщо працездатні члени родини не працюють через два місяці після реєстрації, розмір їх допомоги зменшують на 50% для наступних двох місяців, а потім скасовують. Такий підхід покликаний зменшити зловживання допомогою. Водночас для таких людей стає дедалі важчим знайти роботи з огляду на слабкість ринку праці в усіх регіонах України (див. *Ринок праці*).

Соціальні стандарти у 2015 році. Відповідно до Закону про Державний бюджет на 2015 рік прожитковий мінімум буде підвищено лише у грудні 2015 року, оскільки уряд намагається стримати зростання видатків на пенсії та знизити фіскальний тиск під час економічної рецесії. В грудні 2015 року прожитковий мінімум для всіх груп і, відповідно, мінімальну заробітну плату заплановано підвищити на 13,1% дпр. Зважаючи на очікуваний розмір інфляції, купівельна спроможність надалі скоротиться, що обмежить споживання та зашкодить відновленню економіки.

Джерело: Закони про Державний бюджет на 2006-2015 рр.

Джерело: Пенсійний фонд

Пенсійна система: На порядку денному пенсійна реформа

Запланований бюджет. Кабінет Міністрів ухвалив бюджет Пенсійного фонду на 2014 рік лише 35 червня через складну економічну ситуацію та політичну невизначеність.ⁱⁱ Дефіцит Фонду було заплановано у сумі 18,1 млрд грн, який повинен був фінансуватись за рахунок трансферту з Державного бюджету. Трансферт з Державного бюджету на фінансування державних пенсійних програм, включно із спеціальними пенсіями та додатковою виплатою для пенсій до розміру мінімальної пенсії, було передбачено у 65,7 млрд грн.

Протягом року уряд намагався вирішити проблему із браком коштів у Державному бюджеті та бюджеті Пенсійного фонду. Зокрема, парламент дозволив уряду перерозподіляти надходження від єдиного соціального внеску між фондами соціального страхування. Це рішення дозволило уряду знизити запланований трансферт з Державного бюджету Пенсійному фонду на 2,1 млрд грн до 81,7 млрд грн. Натомість Фонд отримав 2,0 млрд грн, які раніше мали отримати Фонд страхування на випадок безробіття та Фонд страхування у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності.ⁱⁱⁱ Це обмежило кошти, наявні для фінансування пасивних та активних заходів сприяння зайнятості Державною службою зайнятості.

Виконання бюджету. За даними Пенсійного фонду власні доходи Фонду (передусім надходження від частки ЄСВ) були на 1,0 млрд грн або 0,6% нижчими за планові. Доходи, ймовірно, було підтримано дещо вищим, ніж очікували, фондом оплати праці, оскільки Фонд не отримав 5,1 млрд грн від працівників з окупованої території на Донбасі. Власні доходи становили 71,9% від сукупних доходів Фонду.

Водночас трансферт з Державного бюджету Фонду був на 5,9 млрд грн або 7,2% нижчим за план (із недофінансуванням частини трансферту на фінансування як державних пенсійних програм, так і покриття дефіциту). Зокрема, трансферт на покриття дефіциту був на 2,4 млрд грн нижчим за плановий, ймовірно, через заощадження коштів на виплаті пенсій особам, які проживають на окупованій території (див. *Соціальна політика*). Водночас дефіцит було частково профінансовано за рахунок позики Державного казначейства у сумі 1,0 млрд грн. В цілому, дефіцит Фонду становив 15,8 млрд грн.

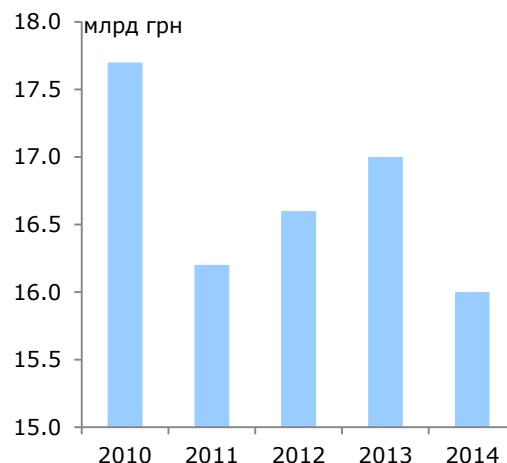
Видатки Пенсійного фонду по відношенню до ВВП залишились високими, хоча вони знизились на 1 відсотковий пункт до 16% від ВВП через фіксований розмір мінімальної пенсії (див. *Соціальна політика*). Середня пенсія (за віком) становила 1428 грн на місяць, що на 50,5% більше за мінімальну пенсію. Все ж, 58,6% пенсіонерів отримували доплати до їх пенсії, оскільки їх зароблена пенсія була нижчою за мінімальну. Уряд витратив на цю доплату 32,3 млрд грн (що становило 13,3% видатків Фонду).

Законодавчі зміни. 28 грудня 2014 року парламент ухвалив зміни до пенсійного законодавства. Спеціальні пенсії суддям, прокурорам, державним службовцям та депутатам було знижено з 70% до 60% їх заробітної плати при виході на пенсію (60% замість 80% для науковців).ⁱⁱⁱⁱ Цей крок покликаний стримати зростання розміру трансферту з Державного бюджету Пенсійному фонду в майбутньому, а також збільшити справедливість системи. Було скасовано можливість раннього виходу на пенсію для безробітних осіб, якщо їм залишилось 1,5 року до виходу на пенсію. Крім того було знижено розмір пенсій, який не підлягає оподаткуванню ПДФО з 10 до 3 розмірів мінімальної заробітної плати (3654 грн).^{iv}

Приватизація: Невиконані плани

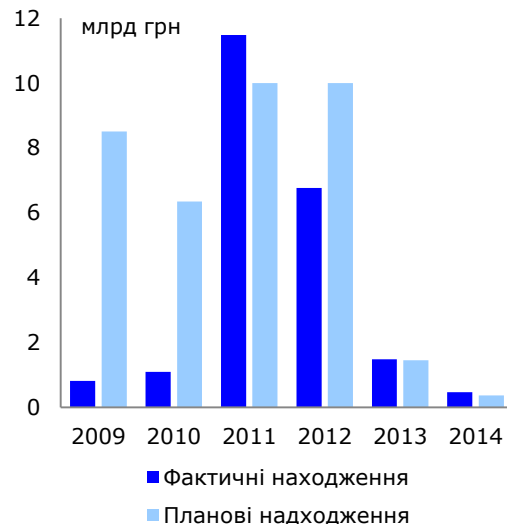
У 2014 році надходження від приватизації склали лише 467 млн грн, що становило тільки 2,7% від початкової амбітної мети на рік. Річний план було переглянуто у бік зниження до 363 млн грн

Видатки Пенсійного фонду

Джерело: Пенсійний фонд

Надходження від приватизації

Джерело: ФДМУ

тільки в листопаді, коли стало зрозуміло, що приватизація не буде успішною через високу економічну і політичну невизначеність.

Відповідно до початкового плану, Уряд хотів приватизувати 164 пакети акцій з ринковою вартістю 15 млрд грн (за оцінками Фонду державного майна). Але пізніше, 11 липня, Сумхімпром, Турбоатом, Укрнафта та деякі інші привабливі компанії були виключені з переліку об'єктів, приватизація яких планувалась в 2014 році.

Діловий клімат – підприємства: Негативна оцінка без очікуваних змін у 2014 році

Загальноекономічна ситуація. Згідно із квартальним опитуванням підприємств ІЕД^{IV}, керівники промислових підприємств оцінювали загальноекономічну ситуацію в Україні здебільшого негативно. Тоді як очікування змінилися із песимістичних на нейтральні, показники оцінок поточної ситуації протягом всього року залишалися нижче нуля.

Перший квартал року відзначився найзначнішим погіршенням оцінок ділового клімату, що пояснюється окупацією АР Крим та початком збройного конфлікту на Сході (див. *Політика*). Значення індексу оцінки ділового клімату знизилось з -0,14 у жовтні 2013 року до -0,35 у лютому 2014 року. У квітні індекс залишався на тому ж рівні -0,35. Деяке покращення оцінок ділового клімату було зафіксоване у липні 2014 року, коли індекс зріс до -0,22. Та у жовтні 2014 року індекс знову знизився, оскільки 40,9% промислових підприємств вважали загальноекономічну ситуацію у країні несприятливою. Лише 6,4% позитивно оцінили діловий клімат, а решта підприємств оцінили його нейтрально.

Індекс ділових очікувань, що показує очікування респондентів щодо змін загальноекономічної ситуації протягом наступних шести місяців, становив -0,17 у лютому 2014 року (порівняно з 0,01 у жовтні 2013 року). Протягом решти року підприємства не очікували погіршення ситуації, але й не виявляли оптимізму. У квітні та липні індекс ділових очікувань дорівнював відповідно 0,03 та 0,01, а у жовтні 2014 року він дещо знизився до -0,08.

Перешкоди для розвитку бізнесу. За свідченням українських промислових підприємств, протягом 2014 року низький попит був ключовою перешкодою для зростання виробництва. Однак ближче до кінця року частка фірм, на які вплинула політична нестабільність, практично зрівнялася з часткою тих, яким бракувало попиту. Проблеми ліквідності також створювали значні складнощі для підприємств протягом усього 2014 року.

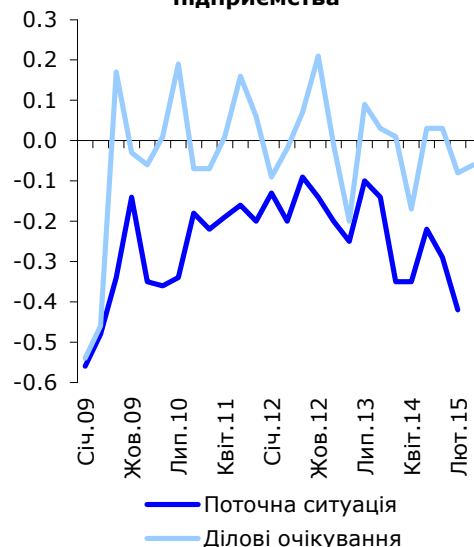
Два з трьох опитаних підприємств у кожному кварталі 2014 року назвали брак попиту фактором, який стримує їхній розвиток. Низький попит очолює список перешкод для зростання виробництва, у тому числі в останньому опитуванні.

Наприкінці року нестабільна політична ситуація піднялася на друге місце рейтингу бар'єрів для бізнесу. Вплив цієї перешкоди суттєво зріс з 2013 року, коли вона почала відігравати важливу роль (у четвертому кварталі 2013 року частка підприємств, які віднесли політичну нестабільність до основних перешкод, зростає до 27,2% (із 9,6% у третьому кварталі) через початок Євромайдану в Україні).

Обмежений доступ до коштів стримував розвиток бізнесу щонайменше половини опитаних компаній. Банківське кредитування також було малодоступним через надто високі відсоткові ставки. Зокрема, негативний вплив високих відсоткових ставок підскачав в середині року, коли 44,7% підприємств назвали це однією із найбільших перешкод для свого розвитку.

Більш цього, близько третини фірм зіштовхнулися із дефіцитом сировини, що може принаймні частково пояснюватися розривом постачальних ланцюжків через окупацію АР Крим та збройний

Індекси ділового середовища: підприємства

Джерело: Опитування ІЕД

Перешкоди для зростання виробництва

	I кв. 14	II кв. 14	III кв. 14	IV кв. 14
Низький попит	63,8	62,7	58,3	62,5
Нестабільна політична ситуація	47,1	43,3	45,9	58,3
Проблеми ліквідності	53,9	57,9	50	54,2
Брак сировини	29,2	33,6	27,7	32,7
Високі ставки кредитів	19,3	44,7	35,7	26
Надмірне оподаткування	21,4	32	30,3	24
Несприятливий регуляторний клімат	35,7	23,9	28,7	24
Високий конкурентний тиск	34,7	29,6	31,8	23,1
Проблеми з енергопостачанням	3,6	4,8	13,7	16,7
Доступність кредитів	20,1	15,2	14,6	11,5
Високий регуляторний тиск	26,4	16,4	20,1	13,8
Зміни в економічному законодавстві	9,7	6,4	9,6	10,9
Корупція	5,5	5,1	6,4	5,8
Застарілі технології	7,5	6,8	11,5	5,4
Недостатньо кваліфікованих працівників	8,1	4,6	6,7	4,5
Брак виробничих потужностей	1,9	3,1	2,5	4,2

Джерело: Опитування ІЕД

конфлікт на Сході. У 2013 році частка підприємств, яким перешкодив цей фактор, була в межах від 16,2% до 33,1%.

Наприкінці 2014 року надмірне оподаткування було перешкодою для розвитку 24% промислових підприємств. Вплив цього фактору знизився у 2013 році, коли частка опитаних фірм, які зіштовхнулися з такою перешкодою, впала з 54,9% у першому кварталі до 33,4% у четвертому кварталі 2013 року.

Також наприкінці року, за словами підприємств, проблеми з енергопостачанням були вагомою перешкодою для ведення бізнесу. Так, відсоток підприємств, які зіштовхнулися із проблемами з енергопостачанням, зріс із 3,6% у першому кварталі 2014 року до 16,7% у четвертому кварталі.

Разом з цим, менше підприємств повідомляли про негативний вплив конкуренції та державного регулювання наприкінці 2014 року, ніж на початку року. Зокрема, частка фірм, які повідомили про несприятливий регуляторний клімат, зменшилась із 37,5% у першому кварталі 2014 року до 24% у четвертому кварталі. Подібно до цього, частка підприємств, які відчували високий конкурентний тиск, зменшилась із 34,7% у першому кварталі до 23,1% у четвертому кварталі. Очевидно, ці зміни пояснюються радше зростанням негативного впливу з боку інших факторів, ніж поліпшенням регуляторного середовища чи зниженням корупції.

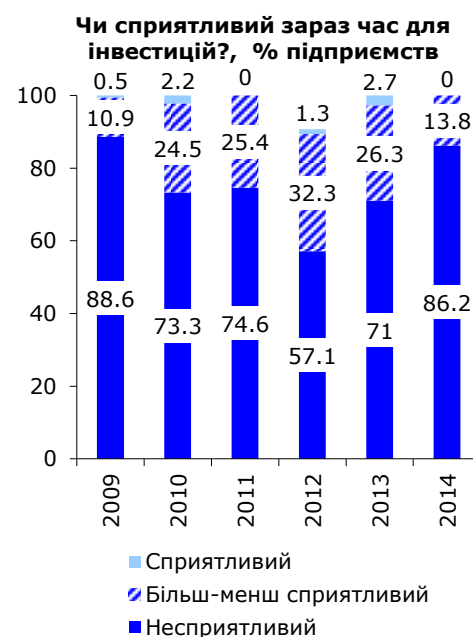
Інвестиційна діяльність. На початку 2014 року 44,5% керівників промислових підприємств сказали, що вони готові інвестувати у 2014 році^{vi}. Відсоток таких підприємств зріс у порівнянні з 2013 роком, коли 40% підприємств мали намір інвестувати. Однак, відсоток фірм, які здійснили інвестиції у 2014 році, складає 36,3%, що менше від частки тих, які інвестували у 2013 році (46,5%). Загалом, капітальні інвестиції зменшились на 24,1% (див. *Інвестиції*).

Ситуація навряд чи зміниться у 2015 році, оскільки 86,2% керівників підприємств оцінюють інвестиційний клімат у 2015 році як несприятливий (порівняно із 71% керівників підприємств у 2014 році). Це було проілюстровано часткою респондентів, які вважають 2015 рік «несприятливим для купівлі обладнання», що служить індикатором для вимірювання інвестиційного середовища. Найбільші перешкоди для інвестиційної діяльності у 1му кварталі 2015, за словами підприємств, – це низькі доходи (для 55,1% підприємств), нестабільна політична ситуація (46,9%), та складнощі із отриманням кредитів (33,3%).

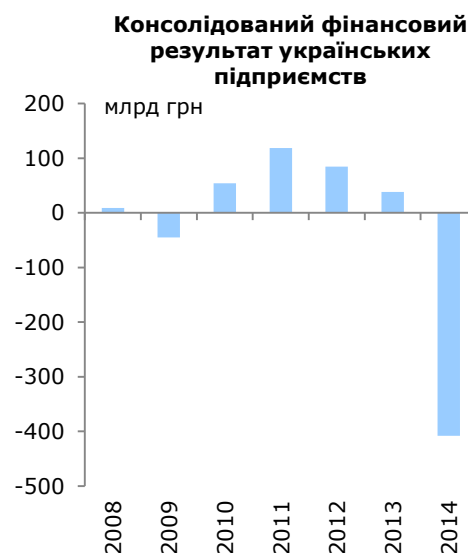
Фінансовий стан підприємств: Рецесія набирає обертів

Драматичні події, що відбувалися в Україні в 2014 році, мали сильний вплив на підприємства (див. *ВВП*). Як наслідок, консолідований фінансовий результат^{vii} у 2014 році був від'ємний у 408 млрд грн, тоді як він був додатним у 38,3 млрд грн роком раніше. Загалом, всі сектори, окрім сільського господарства та освіти, закінчили рік з від'ємним фінансовим результатом. Частка збиткових підприємств зросла на 5,5 відсоткових пунктів до 40,1% всіх підприємств. Головними факторами цього є руйнування ланцюжків постачання та логістичні проблеми у зв'язку з військовим конфліктом на Сході України, зростання цін проміжних товарів та зменшення попиту.

Поміж всіх секторів, промисловість постраждала найбільше (див. *Промислове виробництво*). Фінансові результати змінились із прибутку у 18,5 млрд грн у 2013 році до втрати у 152 млрд грн у 2014 році. Це, передусім, є результатом закриття вугільних шахт на Сході України та значний спад попиту на автомобілі та інші машини. Збитки підприємств сектору нафтопереробки та виробництва коксу були спричинені закриттям декількох підприємств в зоні бойових дій та труднощами з отриманням сировини. Фармацевтичний сектор став єдиною галуззю промисловості з додатним фінансовим результатом у 2014 році

Джерело: Опитування ІЕД

Джерело: Держстат

(хоча фінансовий результат також впав на 34,9%). Це пояснюється державними закупівлями та заміщенням імпорту.

Сільськогосподарські компанії прозвітували про збільшення додатного фінансового результату (на 18,6% до 12,9 млрд грн у 2014 році). Частка збиткових підприємств в секторі також зменшилася на 5,8 відсоткових пунктів до 16,5% високого підприємств. Такі хороші результати є наслідком великого урожаю та сприятливої ситуації на експортних ринках (див. *Сільське господарство*).

Монетарна політика: (Квазі)фіскальні проблеми

Відповідно до програмних документів у 2014 році НБУ продовжував поступовий перехід до інфляційного таргетування, як і у попередні 5-10 років. У 2014 році, на відміну від попередніх років, у НБУ був певний прогрес з цього питання. Операції з монетарної політики були більш ефективними, і відбулось поліпшення інституційної структури та комунікацій.

НБУ все ще мусив втручатись на валютному ринку, як купуючи та продаючи долари, так і через адміністративні заходи. Величезний обсяг квазіфіскальних операцій з державними облігаціями, розлад міжбанківського ринку кредитування через припинення роботи багатьох банків, обмеження на рефінансування банків за винятком стабілізаційних кредитів обмежувало роль монетарної політики.

В цілому, НБУ вилучив 84,5 млрд грн ліквідності через інтервенції на валютному ринку та 16,5 млрд грн через випуск депозитних сертифікатів. Однак портфель державних облігацій НБУ та кредити уряду зросли на 189 млрд грн, а кредити банкам зросли на 33 млрд грн. Частина гривневих коштів, наданих уряду НБУ, ніколи не залишали державний сектор, тому що вони використовувались для покупки іноземної валюти в НБУ. Вплив фіскальних операцій та операцій по стабілізації банків був значно більшим, ніж операцій монетарної політики. Зокрема, три підвищення Національним банком облікової ставки, в результаті яких облікова ставка зросла з 6,5% річних до 14% річних, та підвищення резервних вимог до банків мали обмежений вплив на монетарні умови.

В цілому монетарні умови були не надто жорсткими для деяких банків у 2014 році. Більш здорові банки мають достатню ліквідність, а загальна ліквідність банківського сектору залишалась стабільною протягом року ставки за кредитами та вкладами зростали повільніше за інфляцію. Однак банківський сектор втратив частину вкладів, активність за кредитами зменшилась.

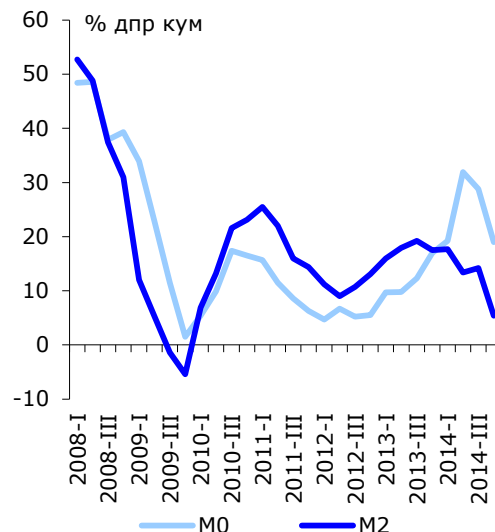
Грошова маса зросла на 9,5% дпр в грудні 2014 року насамперед через зміну гривневої вартості вкладів в іноземній валюті та зростання готівки поза банками. Гривневі вклади та цінні папери впали на 13,6% дпр через масовий відтік вкладів з окремих банків та припинення роботи ряду банків. В цілому, монетарна політика в 2014 році визначалась фіскальними операціями, що формували ліквідність в економіці. Втім вплив додаткової ліквідності був обмеженим через структурні проблеми банківського сектору.

Інфляція: Споживча інфляція на рівні 25% дпр

Інфляція пришвидшилась з -0,3% у 2013 році до 12,1% в середньому у 2014 році. В грудні 2014 року зростання ІСЦ було ще швидшим на рівні 24,9% дпр. Зростання цін на окремі товари було дуже різним. За даними Держстату ціни на овочі впали на 11% дпр, а ціни на рис, гречку, фрукти, бензин та автомобілі зросли на 60-120% дпр в грудні 2014 року.

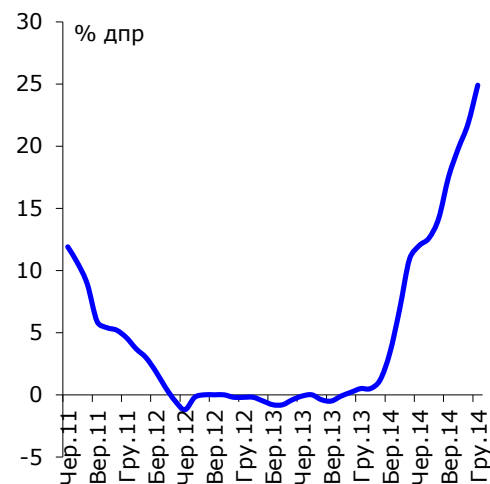
Знецінення гривні було основною причиною повернення інфляції на рівні вищому за 10% після кількох років низької інфляції. Обмінний курс гривні змінився з 8 грн за дол. США до 16 грн за дол. США в грудні (див. *Валютна політика*). Це призвело до

Грошові агрегати

Джерело: НБУ

Динаміка ІСЦ

Джерело: Держстат, НБУ

зростання цін на імпортовані споживчі товари, витрат на енергоспоживання, а також цін на інші імпортовані фактори виробництва. Ціни на зерно зросли відповідно до експортних надходжень. Знецінення гривні також сформувало високі інфляційні очікування. Це збільшило (номінальні) внутрішні націнки та зростання цін на товари та послуги з невеликою імпоротною складовою.

Уряд також підвищив ціни на природний газ, опалення, воду та електроенергію для населення на 10-60% внаслідок зростання витрат. Загальне зростання витрат на утримання житла сягнуло 34,3% дпр в грудні 2014 року.

Однак номінальний споживчий попит зріс менш як на 6% в 2014 році, оскільки безробіття зменшилось, заробітна плата в приватному секторі зростала повільно, а пенсії і зарплати в громадському секторі були заморожені. Це обмежило зростання цін на товари з високою еластичністю споживання та стримувало витрати на робочу силу. Наприклад, ціни на побутову техніку зросли на 28% дпр (близько 90% імпортованих товарів у роздрібному продажі), а ціни на фармацевтичні товари (близько 50% імпорту) зросли на 45% дпр^{iviii}. Ціни на послуги, де основою складовою витрат була праця, зросли менш, як на 10%.

Динаміка світових цін на сировинні товари, що були стабільними або падали, також допомагала стримувати інфляцію. Індекс цін на харчові товари ФАО впав на 10% дпр в грудні 2014 року, а ціни на нафту були стабільними перші три квартали року і різко знизились в кінці року (до 60 дол. США з 100 дол. США).

Базова інфляція становила 22,8% дпр. Вона була близькою до ІСЦ, оскільки низькі ціни на овочі було нівельовано зростанням цін на бензин та підвищенням тарифів.

Загалом, інфляція змінювалась дуже швидко в 2014 році. Хоча вплив обмінного курсу спочатку був помірним, ступінь знецінення був значним та інфляція перевищила позначку 20%. Оскільки коливання обмінного курсу продовжувались протягом року, інфляційні очікування зросли, а чутливість споживчих цін до інфляції зросла. Це стало однією з причин ще вищої інфляції в 2015 році.

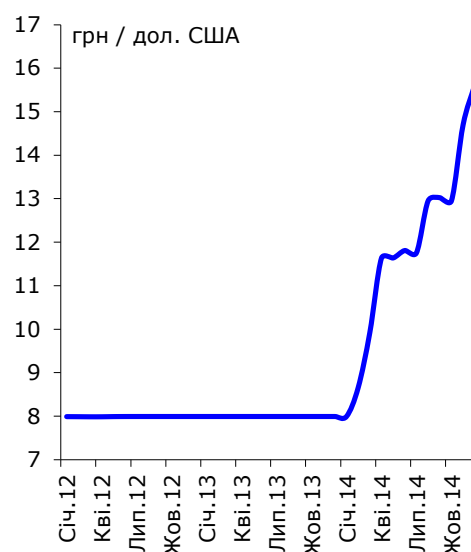
Валютна політика: Спіраль падіння

Обмінний курс гривні залишався загалом стабільним у 2009-2013 роках, хоча НБУ був змушений витратити значну частину міжнародних резервів та впровадити адміністративні заходи для захисту прив'язки гривні до долара. Це призвело до суттєвої переоцінки гривні в кінці 2013 року. В січні та лютому 2014 року НБУ витратив додатково 3,6 млрд дол. США, захищаючи обмінний курс, оскільки політична нестабільність збільшила девальваційні очікування, але дозволив курсу наблизитись ближче до 9 грн за дол. США. НБУ припинив інтервенції та дозволив гривні вільно знецінюватись в кінці лютого, і гривня ослаблювалась в березні та квітні. Плаваючий обмінний курс був однією з умов програми МВФ.

Після того як курс долара перевищив 12 грн в квітні, НБУ продовжив дію та розширив адміністративні заходи для стабілізації гривні. Водночас знецінення гривні було достатнім, щоб наблизити поточний рахунок ближче до збалансованості. Це відбувалось паралельно з початком конфлікту в Східній Україні. Гривня залишалась стабільною влітку, але політична боротьба затримала надходження коштів від МВФ, а НБУ був зобов'язаний накопичувати резерви для виконання вимог програми МВФ. В результаті девальваційні очікування посилювались, тоді як експорт впав через війну в Східній Україні. Після закінчення перегляду програми 29 серпня НБУ мав більше можливості щодо впливу на курс.

У вересні та жовтні НБУ спробував утримувати обмінний курс на рівні 13 грн за дол. США і використовував як посилені адміністративні заходи (включаючи зокрема обмеження на

Офіційний обмінний курс

Джерело: НБУ

Міжнародні резерви НБУ

Джерело: НБУ

покупку готівкової валюти, обов'язковий продаж 100% надходжень в іноземній валюті, обмеження на переказ капіталу та прибутків від інвестицій в Україні) та інтервенції на валютному ринку. Однак надходження за поточним рахунком надалі падали, надходження від офіційних кредиторів зменшились, але виплати за державним боргом в іноземній валюті залишались високими. Вплив адміністративних обмежень був обмежений через операції на чорному ринку та напівзаконні операції.

В кінці жовтня НБУ пом'якшив обмеження на ділові платежі в іноземній валюті та зменшив інтервенції на валютному ринку. Міжнародні резерви падали, а надходження від експорту продовжували падати. Отже, гривня коливалась в проміжку 15-16 грн за дол. США. Курс на «сірому» ринку (тобто курс за платіжними картами або обмінний курс включаючи «комісію» від продавців до покупців іноземної валюти) був ближчим до 18-19 грн за дол. США в кінці року.

У 2014 році очікування щодо падіння гривні призвели до вилучення вкладів у іноземній валюті на суму 9,1 млрд дол. США. Це було одним з основних джерел тиску на обмінний курс, тоді як офіційні покупки готівкової іноземної валюти були невеликими через адміністративні обмеження. Адміністративні обмеження також призвели до низької ліквідності міжбанківського валютного ринку, в результаті центральний банк виходив на ринок лише для того, щоб балансувати коливання попиту та пропозиції.

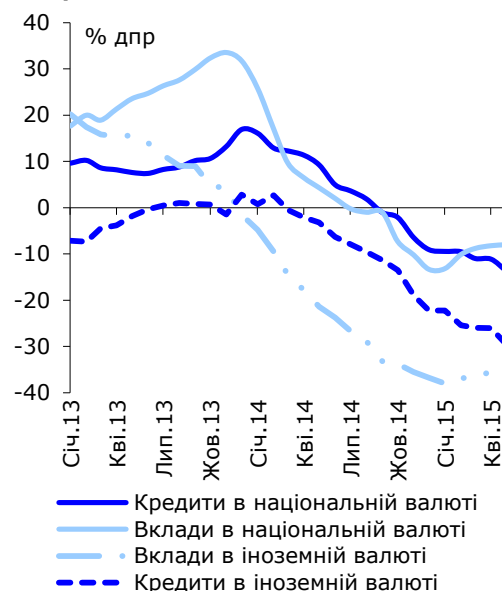
В цілому, НБУ витратив 9,4 млрд дол. США на інтервенції на підтримку обмінного курсу в 2014 році (хоча частина з них просто передавали кошти міжнародних донорів Нафтогазу). Виплати відсотків та основної суми за державним боргом перевищували надходження. А саме більшість коштів МВФ (2,39 млрд СДР з 2,97 млрд СДР) були використані для погашення боргу за попередніми програмами фонду. Отже, міжнародні резерви НБУ впали до 7,5 млрд дол. США в кінці 2014 року проти 20,4 млрд дол. США в кінці 2013 року.

Фінансові ринки: Непевне майбутнє фінансового сектору

Фондовий ринок. Ринок акцій не був надто активним у 2014 році. Після скасування акцизного податку з позабіржових операцій в кінці 2013 року угоди з акціями перемістились з організованого ринку на неорганізований. Обороти ринку акцій впали з 45 млрд грн у 2013 році до 24 млрд грн у 2014 році. Навіть на фондових біржах значна частина операцій була «сміттєвими», тобто були пов'язані з мінімізацією податків та виведенням капіталу з України. 5 з 10 акцій з найбільшим обсягом торгів належали офшорним компаніям, пов'язаним з групою Приват і торгувались на біржі ПФБ, що належить групі Приват. Деякі з цих компаній прозвітували лише про операції з цінними паперами як економічну діяльність, а кількість проведених операцій з цими акціями була в сотні разів меншою, ніж для інших акцій з топ-10. Тому спад ринку акцій в 2014 році, ймовірно, був ще більшим, ніж показують базові показники.

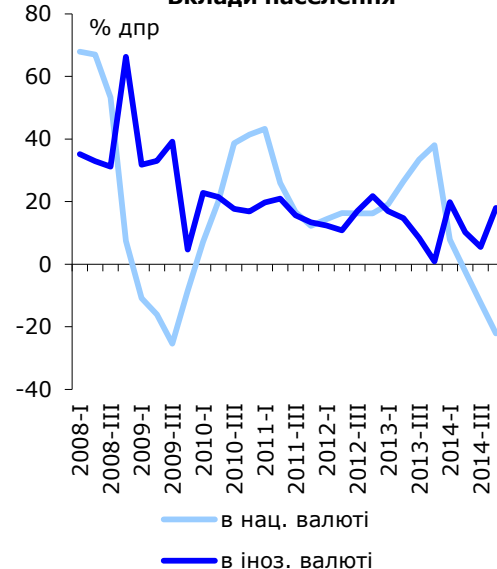
Ринок страхування. У 2014 році кількість страхових угод з фізичними та юридичними особами впала відповідно на 59% та 53%. Це, ймовірно, відображало високу еластичність попиту на послуги страхування. Водночас чисті страхові премії впали на 14%, що ймовірно відображало зростання вартості застрахованих речей/сум відшкодування. Автострахування залишалось найбільшим напрямком бізнесу для українських страхових компаній (6 млрд грн або 32% від загальних чистих страхових премій). Тут страховики змогли зберегти суму зібраних премій на рівні минулого року, оскільки кількість застрахованих машин впала переважно в Криму та на Східній Україні, а вартість автомобіля зросла в середньому на 35% в 2014 році за даними Держстату. Медичне страхування було єдиним напрямком страхування, де сума премій зросла у 2014 році (на 6%). Чисті премії з медичного страхування сягнули 10% від загальної суми.

Зростання вкладів та позик банків

Джерело: НБУ

Вклади населення

Джерело: НБУ

Це, ймовірно, відображало продовження попиту на послуги страхових компаній, як організаторів медичної допомоги: дві третини зароблених премій було виплачено як страхове відшкодування в 2014 році. Зростання цін а медичні товари та послуги (за даними Держстату ціни зросли на 16,5%) також підтримало обсяг премій. Попит на «фінансове» страхування різко впав відповідно до падіння обсягу кредитування.

В цілому, страхові компанії, ймовірно, пройшли рік в прийнятному стані. Загальні активи страхових компаній (без страхування життя) на банківських вкладах та інвестовані в державні облігації становили 10,6 млрд грн, що більш ніж вдвічі більше за страхові виплати в 2014 році. Це вказує на достатню ліквідність здоровіших страхових компаній.

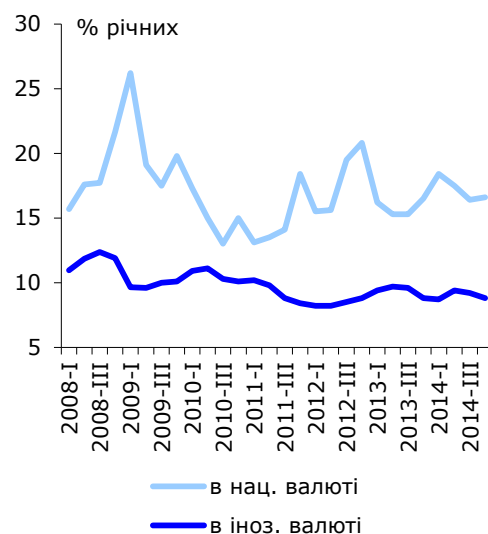
Банківський сектор. 2014 рік був важким для українських банків. Вони стикнулись з рядом викликів. По-перше, багато українських банків мали значні кредитні вкладення в Донбас та Крим. Понад 10% кредитів банків та ще більша частка забезпечення знаходились в цих регіонах. Конфлікт на Донбасі призвів до дуже різкого падіння економічної активності в Донецькій та Луганській області (на більш ніж 50% в Донецькій області та на понад 80% у Луганській області) із відповідним впливом на платоспроможність боржників. Частково це компенсувалось замороженими вкладками, але їх рано чи пізно доведеться виплатити. По-друге, компанії з інших областей мали фінансові складності, що впливало на проблемні кредити. Знецінення гривні, висока інфляція та повільне зростання доходів погіршило фінансовий стан домогосподарств. В цілому, це призвело до різкого зростання проблемних кредитів. Недіючі кредити, визнані банками, зросли до 25% від валових кредитів в першому кварталі 2015 року проти 13% в кінці 2013 року.^{lix}

По-третє, масове вилучення депозитів банків зменшило ліквідність банків. Здоровіші банки, що змогли надати достатнє забезпечення отримали рефінансування НБУ та пізніше покращили грошові потоки. Втім здоровіші банки (такі, що не були визнані неплатоспроможними до 7 липня 2015 року) втратили 15% вкладів населення в гривні та третину вкладів в іноземній валюті в 2014 році. По-четверте, ряд власників банків вивели свої кошти з банків і лишили їх практично без активів. По-п'яте, банки в 2014 році продовжували обслуговувати зовнішній борг, тоді як вони мали ще більш обмежений доступ до зовнішнього фінансування.

В цілому, ці проблеми та зусилля НБУ щодо «очищення» банківського сектору від банків, що приймали участь в податкових схемах, відмиванні грошей та виведенні капіталу з країни призвели до провалу 51 банку в 2014 році та в першій половині 2015 року (всі банки, що перестали працювати в 2015 році, були визнані проблемними в 2014 році). Ці банки формували 22% активів банківського сектора на початку 2014 року. Втім більшість крупних банків і далі працюють і були успішно рекапіталізовані, що компенсувало частину втрат від проблемних кредитів. Банківська система не розвалилась, і майже всі вкладники-фізичні особи проблемних банків отримали повну компенсацію від Фонду гарантування вкладів. (лише мала частина вкладників мали вклади понад 200 000 грн). Після кількох років виплат за зовнішнім боргом кредити банків переважно фінансуються з внутрішніх джерел. В кінці 2014 року внутрішнє фінансування здоровіших банків становило 94% позик.

Все ж, фінансовий стан більшості банків був слабким. Слабка кредитна активність, жорстка конкуренція за обмежені депозити та суттєві операційні видатки означають, що навіть здоровіші банки отримують занадто мало операційних коштів, щоб покрити втрати за кредитами. В результаті, операційні втрати здоровіших банків (які визначено як чистий доход від відсоткових ставок та комісій за відніманням втрат за позиками та адміністративних видатків) досягли 51 млрд грн у 2014 році.

Середні процентні ставки за кредитами

Джерело: НБУ

Примітки

- ⁱ За повідомленням кримської влади, у референдумі взяли участь 83,1% виборців, з них 96,8% підтримали приєднання до Росії. Проте, за словами одного з лідерів кримськотатарської громади Мустафи Джемілева, насправді у референдумі взяли участь тільки 32,4% виборців.
- ⁱⁱ Виробництво локомотивів та вагонів впало на 65,7%.
- ⁱⁱⁱ <http://avm-ua.org/index.php?action=dairynews&id=9624>
- ^{iv} Закон України, № 1193-18, від 09.04.2014
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1193-18>
- ^v <http://forbes.ua/ua/business/1369118-skilki-agrariyi-zaoshchadyat-na-skasuvanni-sertifikaciyi-zerna>
- ^{vi} Постанова Кабінету Міністрів України, № 442-2014-п, від 03.04.2015
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>
- ^{vii} http://www.apd-ukraine.de/images/APD_AFPR_05_2014_ukr.pdf
- ^{viii} Закон України, № 771/97-вр, від 01.01.2015
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>
- ^{ix} Закон України, № 1648-18, від 14.08.2014
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1648-18>
- ^x Закон України, № 0431-14, від 01.04.2014
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0431-14>
- ^{xi} Закон України, № 87-19, від 13.01.2015
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-19>
- ^{xii} <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/atm>
- ^{xiii} http://www.apd-ukraine.de/images/APD_AFPR_01_2015_eng.pdf
- ^{xiv} Закон України, № 71-19, від 28.12.2014
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
- ^{xv} http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=244984286&cat_id=35081
- ^{xvi} Дані за 11 місяців 2014 року.
- ^{xvii} Закупівлі вугілля в ПАР були зупинені через звинувачення в низькій якості і високій ціні вугілля.
- ^{xviii} Закон України №663 "Про засади функціонування ринку електричної енергії України" від 24 жовтня 2013 року.
- ^{xix} Ірина Коссе. Реформа ринку електроенергії в Україні.
http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work/archive_2012/?pid=3545
- ^{xx} Декрет КМУ, №.1071 від 24 липня 2013 року.
<http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/doccatalog/document?id=260994>
- ^{xxi} Ціни на газ впали на початку 2014 року через газову угоду з Росією, укладену урядом Азарова. Проте після Революції Гідності Росія значно підняла ціну на газ починаючи з другого кварталу 2014 року і після того, як Україна відмовилась пристати на нові умови, поставки російського газу зупинились до грудня. Україна купувала газ в Європі, який був дорожчий, ніж початкова ціна російського газу, тому ціни на газ всередині країни почали підвищуватись. Загалом гранична ціна на газ в 2014 році подвоїлась порівняно з 2013 роком.
- ^{xxii} Всі дані без Республіки Крим та Севастополю
- ^{xxiii} <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0832-14/paran9#n9>
- ^{xxiv} Річний звіт НКРЗІ за 2014 рік
<http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=148&language=uk>
- ^{xxv} <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=150&language=uk>
- ^{xxvi} Річний звіт НКРЗІ за 2014 рік
- ^{xxvii} Річний звіт НКРЗІ за 2014 рік
- ^{xxviii} Річний звіт НКРЗІ за 2014 рік
- ^{xxix} Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення розрахунків за енергоносії» №1198-VII від 10.04.2014
- ^{xxx} Річний звіт НКРЕКП за 2014 рік
- ^{xxxi} <http://zn.ua/POLITICS/rossiya-trebuje-chtoby-soglashenie-ob-associacii-ne-meshalo-tyanut-ukrainu-v-ts-152725.html>
- ^{xxxii} <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102358617&intelsearch=%EF%EE%F1%F2%E0%ED%EE%E2%EB%E5%ED%E8%E5+959>
- ^{xxxiii} Закон України №73-VIII від 28 грудня 2014 р. «Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до статті XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року»: Закон України №74-VIII від 28 грудня 2014 р. «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо стабілізації платіжного балансу»
- ^{xxxiv} <http://korrespondent.net/ukraine/3461766-v-ukrayne-kolychestvo-pereselentsev-prevysilo-610-tysiach-chelovek>

- xxxv <http://www.unhcr.org/548190aa9.html>
- xxxvi Fourth Report on the implementation by Ukraine of the Action Plan on Visa Liberalisation.
- xxxvii Дані за 2014 рік не включають Крим, тому порівняння до попередніх років приблизне.
- xxxviii Закон України, №719-VII від 16 січня 2014 року.
- xxxix Закон України, №1165-VII від 27 березня, 2014 року.
- xi За рахунок спеціального випуску ОВДП було погашено прострочену заборгованість із відшкодування ПДВ у 2014 та 2010 роках.
- xii Постанова КМУ, №160 від 21 травня 2014 року.
- xiii Закон України, №1555-VII від 1 липня 2014 року.
- xiii За даними МВФ у 2014 році середній рівень державного боргу для країн з ринками, що формуються, оцінюється на рівні 39,7%.
- xiv За даними НБУ.
- xv Тим не менш, частка облігацій з терміном погашення до двох років суттєво зросла порівняно з попереднім роком (на 26,9 відсоткових пунктів з 16,2% у 2013 році).
- xvi З 5,3 млрд дол. США та 112 млн євро в 2013 році до 793 млн дол. США та 40 млн євро в 2014 році, відповідно.
- xvii У 2010 році були проведені аналогічні спеціальні випуски ОВДП (на суму 16,4 млрд грн), спрямовані на відшкодування заборгованості з відшкодування ПДВ. Ці облігації були випущені з піврічним купоном та доходністю 5,5% річних.
- xviii Відповідно до Закону про Державний бюджет на 2014 рік, який було ухвалено 16 січня, прожитковий мінімум і, відповідно, мінімальну пенсію та мінімальну заробітну плату, планували підвищити на 8,1% в середньому у 2014 році (або на 6,8% дпр в грудні 2014 року).
- xlix Постанова КМУ, №509 від 1 жовтня 2014 року.
- i Постанова КМУ, №505 від 1 жовтня 2014 року.
- ii Постанова КМУ, №202 від 25 червня 2014 року.
- iii Закон України, №1622-VII від 31 липня 2014 року.
- iii Закон України, №76-VIII від 28 грудня 2014 року.
- liv Закон України, №71-VIII від 28 грудня 2014 року.
- iv http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/business_idea_industry/
- lvi За результатами спеціального дослідження інвестиційної активності підприємств, що проводилось на початку 2014 року.
- lvii Фінансовий результат до оподаткування (Джерело: Держстат)
- lviii Це частково відображало впровадження ПДВ за ставкою 7% на ліки на медичні продукти.
- lix Через затримки у процедурах банків та стимули проти визнання проблемних кредитів більшість недіючих кредитів станом на кінець березня 2015 року були недіючими і в кінці 2014 року.

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
Факс (+38044) 278-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
<http://www.ier.com.ua>

Голова Правління

Ігор Бураковський
burakovsky@ier.kiev.ua

Виконавчий директор

Оксана Кузяків
kuziakiv@ier.kiev.ua

Директор з наукової роботи

Вероніка Мовчан
movchan@ier.kiev.ua

Центр економічних досліджень

Олександра Бетлій
betliy@ier.kiev.ua
Віталій Кравчук
Kravchuk@ier.kiev.ua
Костянтин Кравчук
k.kravchuk@ier.kiev.ua
Ірина Коссе
kosse@ier.kiev.ua
Катерина Фурманець
furmanets@ier.kiev.ua
Артур Ковальчук
kovalchuk@ier.kiev.ua
Микола Риженков
ryzhenkov@ier.kiev.ua
Олекса Степанюк
stepaniuk@ier.kiev.ua
Дмитро Науменко
naumenko@ier.kiev.ua
Віктор Гречин
grechyn@ier.kiev.ua

Центр досліджень сучасного суспільства

Ірина Федець
fedets@ier.kiev.ua
Тетяна Олійник
oliinyk@ier.kiev.ua

Німецько-український агрополітичний діалог

Юлія Огаренко
ogarenko@ier.kiev.ua
Марія Ярошко
Yaroshko@apd-ukraine.de

Застереження

Публікація «Економічні підсумки для України», розроблена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. Копіювання без попереднього узгодження заборонено. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.

ПУБЛІКАЦІЇ ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Місячний економічний моніторинг України (МЕМУ) з додатком

МЕМУ містить місячний огляд і короткий аналіз ключових заходів економічної політики та статистичних даних, які були оприлюднені протягом попереднього місяця. Додаток до МЕМУ містить розширеним аналіз однієї важливої події в українській економіці. Інститут випускає 12 випусків МЕМУ на рік, які доступні на умовах передплати.

Макроекономічний прогноз України

Макроекономічний прогноз України включає прогноз ВВП та його компонентів, фіскальних індикаторів, платіжного балансу, інфляції, обмінного курсу на поточний та наступні роки. Випускається 12 випусків на рік – 4 кварталні випуски та 8 оновлень з короткими коментарями, – які доступні на умовах передплати.

Моніторинг інфраструктури України (МІУ)

МІУ є щорічним звітом, який містить дані про стан реструктуризації шести секторів інфраструктури в Україні. Інформацію представлено у стандартизований спосіб, який дозволяє порівнювати зміни у відповідних галузях. Розглянуті показники є якісними та розділяються на три загальні категорії: (1) комерціалізація, (2) тарифна реформа, (3) регуляторний та інституційний розвиток. Двадцять один індикатор дозволяють проводити економічний та стратегічний аналіз на різних рівнях узагальнення. У вільному доступі.

Економічні Підсумки для України

Економічні підсумки містить огляд і короткий аналіз ключових економічних показників та заходів економічної політики року. Публікується в січні, використовуючи наявні дані та річні оцінки, та оновлюється у травні, коли оприлюднюється переважна більшість даних щодо минулого року. Публікація доступна на основі передплати.

Дослідження ділової активності

Дослідження ділової активності складаються з двох окремих опитувань. Перше дослідження – промисловість – здійснюється на основі опитування керівників підприємств переробної промисловості. Друге – банки – основане на опитуванні керівників банків. Щороку публікується чотири випуски Досліджень ділової активності для кожного з секторів, які доступні на умовах передплати.

Консультативні роботи

Консультативні роботи є спільним продуктом Німецької консультативної групи з питань економічних реформ в Україні та ІЕД, метою якого є надання рекомендацій щодо економічної політики для українських політиків. Рекомендації розробляються на основі детального аналізу ситуації в Україні, сучасної економічної теорії та найкращих міжнародних прикладів. Роботи доступні для політиків та – через певний час – для громадськості.

Скорочення

дпк до попереднього кварталу

дпр до попереднього року

дпм до попереднього місяця

кум. кумулятивно